

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 158077/8

בבית הדין הרבני האזורי רחובות

לפני כבוד הדיינים:

הרב נחום שמואל גורטלר – אב"ד, הרב יהודה שחור, הרב ציון אשכנזי

התובעת: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד חיה לזר נוטקין)

נגד

הנתבע: פלוני (ע"י ב"כ עו"ד לאה תורג'מן מרר)

הנדון: המורדת בבעלה בשל היותו עובר על דת – אם חייב בגט וכתובה ובמזונותיה

פסק דין

הצדדים נישאו בשנת 1986 ולהם תשעה ילדים, מתוכם שלושה קטינים. הצדדים גרו בדירת עמידר, בדירה בה מתגוררת היום האישה והקטינים. הצדדים גרים בנפרד משנת 2012 כאשר לאחר מכן הייתה תקופה שהבעל היה גר בבית. האישה תובעת גירושין והבעל דורש שלום בית. התקיימו בבית הדין דיונים בהם נשמעו טענות הצדדים, עדויות, והומצאו מסמכים והוגשו סיכומים ותגובה לסיכומים.

לטענת האישה הבעל מקלל אותה, בוגד בה עם נשים אחרות, מאיים עליה, שותה אלכוהול, משתכר ומעשן סמים, מכה אותה פיזית ונוהג גם באלימות מילולית. אין ביניהם יחסי קירבה ואישות כבר מספר שנים, והם בנפרד תקופה ארוכה. הבעל הפסיק לעבוד ואינו משלם מזונות. האישה גם טוענת שהצדדים נישאו כשהם חרדים, האישה והילדים מנהלים גם כיום אורח חיים חרדי ואילו הבעל "חזר בשאלה" לפני כמה שנים והוא מחלל שבת וניסה לגרום לאישה לחלל שבת.

האישה טוענת שהיא רוצה להתגרש ואינה תובעת כתובה. היא ניסתה בעבר כמה פעמים לשקם את חיי הנישואין והיא לא מוכנה לנסות יותר ומואסת בחיי הנישואין עם בעלה. בשנת 2013 הם הסכימו להתגרש ומאז לא חל שום שיפור. לדבריה הבעל כיום לא רוצה להתגרש כדי להשאיר לעצמו זכויות בדירת עמידר בה גרים כיום האישה והילדים. האישה מוסיפה שהבעל הפסיק לעבוד וטוען שמצבו הבריאותי התדרדר וכתוצאה מכך הורע מצבו הכלכלי. לטענת האישה, אילו הבעל היה באמת רוצה שלום בית הוא היה מפרנס את הילדים. בנוסף לכך לטענתה, בעיותיו הרפואיות נובעות בין היתר משתיית אלכוהול הרב שהוא שותה. היא הגישה נגדו תלונות במשטרה והיא חזרה בה רק בגלל הילדים הקטנים.

האישה מציינת שהעדים שהופיעו מטעם הבעל תומכים בגרסתה. העד שעבד עם הבעל העיד שהבעל שתה אלכוהול וצרך סמים. בן אחי הבעל העיד שהבעל היה שותה והוא ראה אותו זרוק ושתוי. העד השכן [...] העיד ששמע על אלימות במשפחה וידע שיש ביניהם שנים רבות "בלגנים" וצייץ שהבעל התקשה לפרנס את הבית. גיס הבעל הכחיש טענת הבעל, בדבר עישון סמים מצד האישה, ואמר שלא ראה אותה מעשנת. כל אלו הם עדים שהביא הבעל והם

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

תומכים בגרסתה. גם שני הבנים שהביאה האישה לעדות אישרו את טענות האישה ושהבעל הרים ידיים על המשפחה והעדיף שלא לישון בבית. כמו כן, מהדיון ביום 1.11.15 עולה שגם לדברי הבעל אין יחסי אישות מזה כחמש שנים.

עד כאן טענות האישה.

הבעל טוען שהצדדים ניהלו חיי משפחה תקינים והבעל קיים חובותיו לאישה ולמשפחה ותמך כלכלית במשפחה. לטענתו ההתדרדרות ביחסיהם החלה כשהבעל, שהיה בעבר אברך החובש כיפה שחורה ונהג כחרדי, "חזר בשאלה" בסביבות שנת 2007 כשהאישה והילדים המשיכו לנהוג באורח חיים חרדי ולא קבלוהו כ"חוזר בשאלה". הילדים הגדולים ניהלו את הבית ואת המלחמה נגדו ונידוהו ונמנע ממנו הקשר עם הילדים הקטנים.

הבעל מכחיש את טענות האלימות וטוען שהאישה הודתה בפני קצינת מבחן שהיא התלוננה על אלימותו כדי להרתיעו ולהרחיקו מהבית, ולא הייתה שום אלימות מצידו ואדרבה האישה הייתה מכה את הילדים לא פעם ומאיימת על הבעל. קצינת המבחן ציינה את התרשמותה מנוקשות האישה ושליטתה וציינה שהאישה ניתקה את הקשר עם הבת בת השש־עשרה שחזרה בשאלה וסירבה לקשר בין האב לילדים הקטנים. קצינת המבחן גם ציינה בהתרשמותה שהבעל נעדר קווים עברייניים או אלימים. גם האישה אמרה במשטרה שהבעל אינו "מרים ידיים" ולא מאיים. הבעל השתלב בקבוצה לטיפול בכעסים ונעזר בגורמי טיפול. האישה והילדים סילפו את דברי הבעל, ואמרו שהוא איים עליהם, אחר כך הודתה האישה שהיו אלו תלונות שווא ושכל מטרתה בתלונותיה הייתה להתגרש וביקשה שישחררו את הבעל. בית המשפט התרשם שאין לבעל עבירות אלימות.

הבעל מוסיף שטענת האישה שהוא שותה חסרת תום לב. האישה היא זו שדרשה ממנו שישתה ושיעשן כתנאי לקיום יחסי אישות עימה. לטענת הבעל יחסי האישות לא הופסקו בשנת 2012 אלא מאוחר יותר.

הבעל מציין שהיו לו קשיים כלכליים ביכולת ההשתכרות בעקבות פיטורין, אחר כך בגין אירועי לב ואחר כך בגין מעצר הבית שהושם בו עקב תלונות השווא של האישה. זה אף התריף ודרדר את מצבו הכלכלי ומצבו הנפשי, כיום הוא תובע קצבת נכות ומצבו הנוכחי מונע ממנו לתת את המזונות שנפסקו.

הבעל טוען שכל השנים לא נעדר מהבית לתקופות ממושכות. הוא אוהב את האישה והילדים. האישה כתבה לשופט שהילדים הקטנים מחכים לאבא שיחזור הביתה. הבעל לטענתו מגיע הביתה לעיתים תכופות ולטענתו אין עילת גירושין ויש להשכין בין הצדדים שלום בית.

בהתייחס לעדויות שני הבנים שהושמעו בבית הדין מציין הבעל שהבנים הגדולים שהעידו בבית הדין מתנכרים לו, מגדים ומקללים אותו (ולכן אין לתת משקל לעדותם). בעדות הבן [ד'] יש סתירות לגבי תדירות הביקורים, הוא מגיע הביתה מהישיבה פעם בחודש ואינו רואה את המציאות שבבית. עדות הבן [י'] על אלימות נסותרת מהעדר תלונות במשטרה (ומה שהאישה התלוננה היא הודתה שהם היו תלונות שווא). דבריו על אלימות, בגידות וסמים לא הוכחו. האישה והבן השמיעו בבית הדין הקלטה סלקטיבית וחלקית של חצאי דברים שנאמרו לאחר התגרות מהאישה והילדים. מדובר בחצאי דברים ולכן טענו האישה והבן אחר כך, טענה תמוהה שהקלטת נמחקה. הם לא רצו להמציא את הקלטת במלואה. לטענת הבעל, הבן איים עליו והוא פועל עם האישה להדיר את הבעל מהבית והוא אינו אובייקטיבי.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הבעל מציין שהעדים שהוא הביא לבית הדין הם עדים אמינים שתומכים בגרסתו. העד [כ'] הוא אדם חיצוני אמין שהעיד שטענות האישה על שתיית הבעל הן טענות מופרזות. העד גם העיד שלא ראה נשים במוסך של הבעל ושהבעל העביר לאישה כספים. גם גיסו של הבעל שאצלו התגורר הבעל כשמונה חודשים, בהיותו במעצר בית העיד, שהבעל לא שתה אצלו ולא עישן סמים ולא התעסק עם נשים והעביר כסף לאשתו. העד [ו'] העיד ששתיית האלכוהול של הבעל לא הייתה כל יום אלא פעם – פעמיים בשבוע. העד ציין שבזמנו הבעל עבד והעביר כסף לאשה. העד לא ראה קשר של הבעל עם נשים אחרות, לא ראה אלימות ולא עישון סמים. אחיין של הבעל העיד שהבעל העביר כסף לאשה, שתייתו לא חרגה מהנורמה והוא לא הגיע לאי שפיות. האחייך לא ראה נשים וסמים במוסך, לא ראה אלימות, רק צעקות, וראה את האישה מעשנת סמים.

עד כאן טענות הבעל.

לסיכום

טענות האישה הרוצה להתגרש

- א. הבעל היה אלים כלפיה וכלפי הילדים.
- ב. הבעל אינו מפרנס את המשפחה.
- ג. הבעל משתמש בסמים ונוהג להשתכר, וכאשר הוא משתכר הוא לא שולט בעצמו, מכה אותה, מתנהג באלימות פיזית ומילולית ובצעקות ומאיים עליה.
- ד. הבעל כיום מחלל שבת דבר זה גורם לה למבוכה ולבושה ושלפעמים התנהגותו יכולה לגרום שהיא תצטרך לחלל שבת ומחמת זה יש לחייב את הבעל שייתן גט לאישה.
- ה. הבעל בעצמו אינו חפץ בה, והוא תובע לעשות שלום משום שהוא רוצה את הדירה – דירת עמידר שהאישה גרה בה עם הילדים.
- ו. הם גרים בנפרד כחמש שנים וזה שנים רבות שאין ביניהם יחסי אישות.

טענות הבעל המבקש שלום בית

- א. האישה אינה רוצה לעשות שלום משום שהוא חזר בשאלה.
- מתוך דבריו נראה שהוא מודה שהאישה מאסה בו, היא אינה רוצה לעשות עמו שלום והם גרים בנפרד למעלה מארבע שנים, אלא שהוא טוען שהוא מגיע הביתה מדי פעם.
- ב. לטענה שהוא אינו מפרנס השיב שכיום, מחמת מחלותיו, אין הוא מסוגל לעבוד כראוי ולהשתכר.
- ד. הבעל הכחיש שהוא משתמש בסמים ושהוא שותה ומשתכר. לטענתו הוא שותה מידי פעם ומשתמש בסמים מידי פעם אבל אינו מגיע לשכרות וכן אינו מכור לסמים.
- ה. הבעל מכחיש את הטענות שהוא נוהג באלימות.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

דיון והכרעה

הבן [ד'] העיד על הבעל בדיון (בתאריך ז' בשבט תשע"ו – 17.1.16, ראה בפרוטוקול שורות 30–48):

[...] היה שותה, היה מרים ידיים, היה מקלל.

ש': מה היה שותה?

ת': כמויות מטורפות. מגיע הביתה גמור בקושי יכול ללכת.

ש': איפה שותה – בבית או בחוץ?

ת': גם וגם.

ש': מה בבית?

ת': יכול לגמור בקבוק עראק. בבת אחת. היה משתולל מרים ידיים.

ש': על מי הרים ידיים?

ת': עלי אישית. על אחי פלוני. על אימא שלי.

בית הדין: כל מי ששותה משפיע עליו לא יכול לשלוט בכך.

ש': כאשר היה מתעורר אחרי זה היה מצטער?

ת': היה עושה עצמו חולה, אמי רחמה עליו.

ש': לא אמרתם שיקבל טיפול?

ת': הלך לעשות גמילה, לא הלך [=הועיל].

ש': מקור הסכסוך הוא שהיה שותה?

ת': היה מעשן סמים. כל הבקבוקים של בנגים היו בחצר. לא מבין.

הייתה קובייה בכיס של המכנסים שלו. לבשתי את המכנסים שלו, בצהריים זרקתי את זה. שאל אותי: 'איפה מה שהיה בכיס?' אמרתי שזרקתי. הוא התרגז מאוד שזרקתי. שם משקפי שמש על העיניים, גם בלילה, שאלתי למה. זה כתוצאה מעישון, עיניים אדומות.

הבן [י'] העיד על הבעל בדיון הנ"ל (בפרוטוקול שורות 152–165, 171–175):

ש': מתי היה שותה?

כל ערב. חוזר, אם יום סבבה – טיפה סכסוך עם אימא שלי. היא יצאה בערבים, לא הביא כסף, הלכתי עם אימא שלי לקניות. עבדה במשק בית. שאל: 'תראה עם מי היא מסתובבת'. התקשרתי מהטלפון קיבלתי מכות למדתי ב[...]

ש': באיזה תדירות היו המכות?

ת': כל אימת שהיה שפוי בתדירות פעם פעמים בשבוע, אם שכור – כל יום. כאשר היה חוזר עם בקבוק הייתי דרוך.

ש': למדתי ב[...]. הייתי צריך להגיע [...] ילד בן 12–13 לחטוף מכות, אלימות, שברי זכוכית, טרור בבית. אמי בכתה: 'אל תצא מהשיבה', אחותי – היום בת שמונה עשרה – הייתה בגיל חמש, שש: 'תבוא הביתה אבא חזר שיכור, הוא חזר עם הפועל הערבי שלו'. הוא היה מגיע עם פועל ערבי. היה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אומר: 'אימא הרגיזה אותי.' אין לי מושג על מה היה מרביץ לה. אימי אישה צנועה חוזרת מהמעון.

לא ידע איפה בתי ספר של הילדים. בחיים לא ידע איפה הישיבה שלי. היה בלגן והיה צרות אני הייתי צריך לחזור במונית.

ש': מה התדירות ששונה?

ת': כמויות גדולות, אבסולוט שלם בערב.

[...]

ש': בסמים היה משתמש?

ת': ליד הילדים הקטנים דחפתי הביתה. היה לו ספק [...] ישב איתו בבית הוציא חבילה של קוקאין התחיל להרחיב אמרתי לו: 'אתה לא מתבייש לידי?' התחיל להרכיב בתוך הסיגריה. הם נשענו למשענת אמרתי לו: 'אתה מול הבית.'

חשיש, 'בנגים' – 'כסדר'.

מעדות שני הילדים עולה שהבעל היה שתיין וצורך סמים, מקלל ומכה בתדירות גבוהה.

אך לא רק הילדים הנמצאים בנתק עם האב העידו כך. העדים שהביא הבעל, שאינם קרובי משפחה ואמורים להיות אובייקטיביים, העידו. מעדותם עולה שהבעל היה שתיין, אחד העדים גם ראה במוסך של הבעל סמים. עדותם נשמעה בתאריך כ"ב בשבט תשע"ו (1.2.16).

העד [כ'] שעבד עם הבעל בעבר העיד על הבעל (בפרוטוקול: שורות 38–48, 77–82, 93–94, 101

–112):

ש': האם היה נוהג לשתות להשתכר?

ת': פעם ב... היה שותה.

ש': מה היה שותה?

ת': בירות.

ש': בשבת?

ש': מתי ששותה, כמה בירות שותה?

ת': לא יודע. אני לא סופר.

ש': ערק וודקה היה שותה?

ת': כמו כולם. גם אני הייתי שותה.

ש': איזה כמויות וודקה היה שותה? כוסית, כוס, בקבוק?

ת': כמויות היה עד דלא ידע. אני רבתי איתו ערב במוסך, פעם אחת היה לי ריב איתו שהיה שתוי.

[...]

ש': האם אתה ראית סמים?

ת': במוסך ראיתי פעם. אצלו אצל הבעל.

ש': איזה סמים?

ת': לא נכנס לדקויות.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ש': איזה תדירות?

ת': לא יודע.

[...]

ש': האם לא היו עוד בקבוקים חוץ מבירות?

ת': לפעמים בירה, לפעמים וודקה.

[...]

ש': סמים ראית במוסך?

ת': לא ראיתי.

ש': מה כן ראית?

קוביות חומות?

ת': לא.

ש': בקבוקים היו?

ת': היו.

ש': קוביות של סמים?

בקבוקים של סמים?

ת': היה שם.

ש': גם חשיש היה שם?

ת': כן.

העד [ו'] העיד על הבעל (בפרוטוקול שורות 203–204):

ש': האם ראית שהוא שותה אלכוהול על בסיס יום יומי?

ת': לא ראיתי יום יומי. לא יכול להגדיר פעם בשבוע, פעם בשבועיים. יכול להיות [...] חודשים, חצי שנה לא.

האחייך של הבעל העיד על הבעל (בפרוטוקול שורות 299–305, 364–369):

ש': בתקופה שהייתם יחד היה שותה אלכוהול באופן יום יומי?

ת': היה שותה, לא יום יומי, גם אני שתיתי הוא לא היה מגיע לאי־שפיות.

לפעמים ערק לפעמים בירה. בירה, שתיים.

ש': כמה ערק?

ת': שתי כוסיות.

ש': היה מצב שהיה מגיע לשכרות שאלכוהול משפיע עליו?

ת': היה פעמים כאלה אנחנו במוסך עושים על האש.

[...]

ש': היה שותה?

ת': כן. בירה.

ש': רק בירה?

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ת': היו מקרים של קצת ערק.

ש': אבסולוט?

ת': לא ראייתי וודקת.

ולא רק העדים העידו שהבעל שתיין, הבעל עצמו אמר שהוא שותה. בדבריו במשטרה בתאריך ט"ז באלול תשע"ב (3.9.12) נשאל הבעל אם הוא שותה אלכוהול ותשובתו: "בתקופה האחרונה בכלל לא שותה" – משמע שגם לפי גרסתו, לפני כן הוא היה שותה. בדיון בבית הדין מיום י"ח באדר תשע"ו (28.3.16) אמר הבעל שהוא ואשתו שתו יחד. הבעל בעצמו מודה שהוא שותה אלא שהוא טוען שגם אשתו שותה. הבעל מוסיף בסיכומיו, שטענת האישה בדבר שתייתו היא חסרת תום לב כי האישה דרשה ממנו שישתה ויעשן כתנאי לקיום יחסי אישות איתה. כך גם עולה מדבריו של הבעל בדיון ביום י"ד בסיוון תשע"ה (1.6.15). בשורה 55 לפרוטוקול נכתב: "הבעל: אני שותה רק כאשר יש חיי אישות או מעשנים או שותים." ובדיון מיום י"ט במרחשוון תשע"ו (1.11.15) אמר הבעל (שורה 43 לפרוטוקול): "אם היינו שותים היינו שותים ביחד." לפי טענה זו של הבעל הוא אכן שותה, אך רק עם אשתו.

גם אם הייתה נכונה טענתו של הבעל שגם האישה שותה עימו, לפי הטענה כאשר הוא שותה אין הוא יכול לשלוט בעצמו והדרך לקללות, איומים והרמת יד קצרה ביותר. אלא שמדברי העדים שצוינו לעיל עולה בבירור ששתייתו של הבעל נמשכת זה תקופה ארוכה גם כאשר הוא אינו נמצא עם אשתו. יתר על כן, הבעל עצמו מודה שבתקופה שהוא פרוד מאשתו הוא שותה בקביעות פעם – פעמיים בשבוע. הבעל שהה במרפאה פסיכיאטרית בתאריך ט"ו באייר תשע"ו (23.5.16) ובסיכום הביקור שמתעד את הבדיקות ואת דברי הבעל נכתב: "קיים שימוש באלכוהול פעם – פעמיים בשבוע. שולל שימוש בסמים." דהיינו הבעל אומר במרפאה שהוא אינו שתיין על בסיס יומי אלא רק פעם פעמיים בשבוע. ומדובר בתקופה שבה הבעל כבר פרוד מאשתו תקופה ארוכה.

הבעל מכחיש הטענה שהוא אלים. אין צורך לקבוע שהוא שקרן במזיד. יתכן מאד שהוא אינו מודע לעוצמת הקללות, האיומים וההכאות שהוא מבצע בזמן היותו שתיין, כאשר השתייה גורמת לכך שהוא אינו מסוגל לשלוט בעצמו ולפעמים הוא אף לא מודע למעשיו.

מבחינת חיי הנישואין אין גם הבדל משמעותי אם הבעל שתיין על בסיס יומי או פעם – פעמיים בשבוע. גם שתיין של פעם – פעמיים בשבוע הופך את חיי אשתו במחיצתו לגיהנום.

משום כך גם תלונות האישה במשטרה על קללות, איומים והכאות מצד הבעל תואמות את דפוסי התנהגותו כשתיין. האישה אמנם חזרה בה מחלק מתלונותיה במשטרה. אלא שבית הדין מקבל את נימוקי האישה מדוע היא חזרה בה למרות שהיא סבלה מרורים מהבעל. כדוגמה נציין את האמור בפרוטוקול בית המשפט המחוזי מתאריך כ"ז באלול תשע"ב (14.9.12) שבו צוין שהאישה אמנם אמרה שהיא לא מפחדת מהבעל, אך היא ציינה שבעלה שותה ורוצה להרחיקו כי הוא שותה ומסרב להפסיק עם השתייה. משום כך, גם אם היה קושי הלכתי להסתמך על עדות שני הבנים ועל הקלטת שהושמעה בבית הדין (הבנים קרובי משפחה והם גם בקרע עם האב, הקלטת הושמעה באופן חלקי ולא הייתה אפשרות לבדוק את אמינותה ונסיבות ההקלטה), כל הנתונים דלעיל מחזקים את דעת בית הדין שהבעל שתיין, וניכר שבעת שהבעל שתוי הוא אינו שולט כלל במעשיו.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

עוד ברור שהבעל אינו מפרנס ומחמת טענה זו הוא חייב לתת גט לאשתו. וידועים דברי הבית מאיר (הלכות כתובות סימן ע סעיף ג) שגם בעל שאינו מפרנס מחמת אונס כגון שהוא חולה וכדומה הוא חייב לתת גט לאשתו.

במקרה דנן יש אף מקום לבדוק אם הבעל אינו מפרנס מחמת אונס או לא. ייתכן שיש לבעל בעיות בריאותיות שמחמתן אינו יכול לפרנס והן יוגדרו כאונס. בנוסף לכך: הבעל הוא מעשן סיגריות "כבד". בסיכום של מרפאת ריאות בבית חולים קפלן מהתאריך י"א בתשרי תשע"ז (13.10.16) צוין שהבעל ממשיך לעשן כארבעים סיגריות ביממה. בהמלצות הרפואיות נכתב: "הפסקת עישון !!! ! ! (סימני הקריאה במקור) נא להפנות המטופל לסדנת הפסקת עישון." יש לדון אם סירוב הבעל להיענות להמלצות הרפואיות ולטפל בגמילה מעישון – שכתוצאה מכך הוא מנוע מלפרנס – את המשפחה נחשב כמזיד או כאונס (או "קרוב למזיד", "קרוב לאונס"), ויש לפלפל בכך ואכמ"ל. אך בנידון דידן הבעל גם שותה בקביעות אלכוהול וודאי שזה תורם רבות להרעת מצבו הבריאותי בבחינת "זה וזה גורם" בנוסף להשלכות החמורות של השתייה על התנהלותו בבית. ולגבי הרגלי השתייה שלו קשה יותר לקבל זאת כאונס. לכן, במקרה דנן גם אם יש פוסקים החולקים על הבית מאיר במצב של אונס, הם יודו במקרה דנן שמאחר והבעל אינו מפרנס את המשפחה עליו להתגרש.

יש לציין שהסכסוך בין הצדדים לא החל רק בשנים האחרונות. התלונות במשטרה היו גם בשנת 2007 ואף קודם לכן. תביעת הגירושין הראשונה הוגשה בשנת 2006. תביעת המזונות הראשונה הוגשה כבר לפני למעלה מעשרים שנה !!! בשנת 1994. בתאריך ט' בתמוז תשס"ו (5.7.2006) אף ניתן פסק דין לגירושין בהסכמה.

הנתק כיום בין הצדדים הוא עמוק וממושך. אין ביניהם יחסי אישות תקופה ארוכה, לגרסת האישה משנת 2012 ולגרסת הבעל משנת 2014. הצדדים חיים בנפרד משנת 2012 כאשר הייתה תקופה מסוימת שהבעל חזר הביתה. הבעל אמנם טען בבית הדין שגם בשנים האחרונות הוא מגיע הביתה לעיתים תכופות, אך מגרסתו לגורמים הבריאותיים עולה שגם הבעל מגדיר עצמו כפרוד מאשתו. בדו"ח סיכום ביקור הבעל במרפאה פסיכיאטרית מתאריך ט"ו באייר תשע"ו (23.5.16) נכתב (בעקבות דברי הבעל במרפאה) שהבעל פרוד זה שלוש שנים ולדבריו "גירשו אותו מהבית" ומאז הוא ואשתו אינם בקשר. ומסיכום ביקור של הבעל במרכז בריאות הנפש בכאר יעקב מתאריך ב' בסיוון תשע"ו (8.6.16) בתולדות חיים של הבעל צוין: "פרוד מספר שנים מאשתי".

הקרע שבין הצדדים ממושך ועמוק ואינו ניתן לאיחוי. ברור הוא שהאישה מואסת בבעלה מאיסות גמורה באמתלא מבוררת. גם הבעל מודע לכך שאין מנוס מגירושין. בדיון מיום י"ד באייר תשע"ג (24.4.13) אמר הבעל: "אני רוצה להתגרש". ובדיון מיום ג' באב תשע"ג (10.7.13) אמרו הצדדים שהגיעו להסכם שהם מתגרשים אך זהו הסכם זמני והם רוצים להגיע להסכם קבוע.

יש גם לציין שקיים פער דתי גדול בין האישה והילדים שמנהלים אורח חיים חרדי לבין הבעל ש"חזר בשאלה". בני זוג נורמטיביים שחיים בשלום, כאשר יש ביניהם פער דתי כה גדול, צריכים לעשות מאמצים רבים מאד כדי שהפער הדתי לא ייצור קשיים בחיי הנישואין. אך במקרה דנן, גם ללא הפער הדתי יש קשיים רבים בחיי הנישואין כמפורט לעיל. ובמצב זה וודאי שהפער הדתי הגדול שבין הצדדים מוריד לטמיון את הסיכוי הקלוש ביותר שאולי היה לשקם את חיי הנישואין.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

המסקנה מכל האמור לעיל היא שהבעל חייב לגרש את האישה.

הוספה מהאב"ד הרב נחום שמואל גורטלר

האישה טענה שהבעל כיום מחלל שבת. דבר זה גורם לה למבוכה ולבושה, וגם לפעמים התנהגותו יכולה לגרום שהיא תצטרך לחלל שבת. ומחמת זה ניתן לחייב את הבעל שייתן גט לאישה. בנימוקים דלהלן ביארתי שהמהר"ם מרוטנבורג סובר שבעל מומר או רשע לא כופין אותו לתת גט אולם הוא מודה שמחייבים בעל כזה לתת גט לאישה, וניתן לפסוק מזונות מעוכבת מחמתו אם הוא מסרב לתת גט לאשתו.

אב בית הדין הרב נחום שמואל גורטלר – נימוקים מורחבים

אעתיק כאן נימוקים שכתבתי בתיק אחר על מקרה דומה – שהבעל היה מחלל שבת ומחמת כן דרשה האישה להתגרש, ובסוף הנימוקים אחזור ואכתוב את פרטי המקרה שלנו ואת הנראה לי להלכה במקרה שלנו.

בפני בית הדין הייתה תביעת גירושין של האישה כנגד בעלה.

בני הזוג במקורם מבתיים דתיים שומרי תורה ומצוות, אולם במשך השנים פסקו מקיום אורח חיים דתי ועזבו את הדת לרבות חילול שבת. לאחר שנישאו חזרה האישה בתשובה, החלה לשמור תורה ומצוות ושבת וכך חינכה את ילדיה. לדרישת האישה לשמור שבת סירב הבעל בתקיפות: הבעל מדליק חשמל, צופה בטלוויזיה ונוסע ברכבו בשבת. למרות דרכו זו הוא אינו כופה על אשתו לחלל שבת אם בעשיית מלאכות הבית או בהצטרפות לנסיעותיו בשבת. למרות התנהלותו זאת של הבעל חרה לאישה מאוד שבעלה מחלל שבתות בבית ובפרהסייה, וכי אין אווירה של שבת בבית, לכן החליטה לעזוב את הבית עד שבעלה ייאזר לשמור שבת. הבעל מצידו נחוש ואינו מוכן בשום אופן לשמור שבת.

נוכח מצב זה הגישה האישה תביעת גירושין בבית הדין הרבני, זה שלוש שנים הצדדים גרים בנפרד. הבעל מסרב לתת גט. לטענתו התנהלותו אינה מהווה עילה לגירושין. הוא אינו עושה דבר רע לאשתו ואינו כופה אותה לעבור על מצוות התורה. הבעל מבקש מאשתו שתניח לו לנפשו ודורש ממנה לחזור אליו לשלום בית.

במהלך הדיונים שהתקיימו בבית הדין האשימה האישה את בעלה כי הוא משתמש בסמים, אולם טענתה הוכחה מדברי הבעל ולא הוכחה. עוד האשימה האישה כי הבעל מסר דרכו עם נשים זרות. לטענה זו הודה הבעל והטעים כי הוא "איננו חסיד" ואכן לנוכח הפירוד השורר ביניהם הוא אינו מתנזר מנשים אחרות.

מאחר שמקרים מעין אלו שכיחים בבתי הדין ולעיתים נגרם מכך עיגון ממושך, על כן אברר דין זה. יסוד הדיון בשאלה אם אפשר לכופ מומר או לחייבו לתת גט לאשתו, ובהתבסס על התשובות החשובות שעסקו בעניין זה. תחילה נברר דין מומר לעבודה זרה ומי שהמיר דתו, ולאחר מכן נברר דין 'מומר' – שאינו שומר תורה ומצוות.

ענף א – האם מותר לכופ מומר לתת גט לאשתו

בדין כפיית בעל שנעשה מומר לתת גט לאשתו כתב הגהות מיימוניות (בפרק כה מהלכות אישות אות ד) וזו לשונו:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כתב מורי רבינו עובר על דת או אפי' משומד אין כופין אותו להוציא. ותדע מדלא מנה רשע עם הכופין אותן להוציא. וטעמא דטב למיתב טן דו מלמיתב ארמלו, אם לא שעבר על דת שקיבל עליו בחרם שהוא כלפי דידה כגון שלא להכותה או שלא להקניטה.

ובהלכות גירושין (פרק ב הלכה כ אות ד) כתב וזו לשונו:

ואותם משומדים ואותם המנויין בשלהי המדיר מותר להכריחם על ידי גוים עד שיאמר רוצה אני כדתנן פרק משקלי עלי. ויש לדאוג שמא מסר מודעה ובטל הגט בצנעה, לכן צריך שיבטל כל מודעה בשעת נתינה וכו'. מספר התרומה (סימן קכח) ומספר המצות (דף קלא ע"א).

וכן כתב גם המרדכי (סוף פרק המגרש) שמותר לכופו מומר לתת גט לאשתו.

והרמ"א בשולחן ערוך (אבן העזר סימן קנד סעיף א), בדין הבעלים שכופים אותם לתת גט לנשותיהם, כתב וזו לשונו:

הגה: יש אומרים דמתנכר [=מומר] כופין אותו על ידי עובדי כוכבים להוציא (בית יוסף סימן קלד בשם אורחות חיים ובמרדכי פרק המגרש), ובלבד שיבטל בשעת הגט¹ (שם במרדכי). ויש חולקין ואומרים דאין כופין למתנכר או שאר עובר על דת (תשובת מהר"ם).

ולפי לשונו שכתב "יש אומרים" ו"יש חולקין" נמצא שהרמ"א לא הכריע במחלוקת זו.

ובשו"ת מהר"ם אלשקר (סימן עג) כתב וזו לשונו:

ומה שכתב כבוד תורתו בענין המשומד אם כופין אותו לגרש על יד גוים – כדין השיב כבוד תורתו דכופין אותו. וכן כתבו הרבה מן המפרשים ז"ל דכופין אותו על ידי גוים ואפי' בשוטים ובמקלות ואומרים לו עשה מה שישראל אומרים לך, וכן כתב הסמ"ג והמרדכי פרק המגרש, וכן כתוב בעמודי גולה דכופין את המשומד. וזה נראה פשוט וברור, דהא אמרינן פרק המדיר דכופין את הבעל לזון ואם אין יכולין לכופו אותו לזון כופין אותו להוציא, וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל פרק י"ג מהלכות אישות, והכי איתא בירושלמי (גיטין פרק ט הלכה ט) הביאו הר"ן (כתובות לו, א מדפי הרי"ף) ובעל העיטור (אות מ – מרד) זו לשונו [לפנינו בשינויי לשון]:

האומר "איני זן ואיני מפרנס" כופין אותו או לא? אמר ליה: "מפני ריח הפה כופין מפני חיי נפש לא כל שכן?" אתא חזקיה ר' יעקב בר אחא ר' יוסא בשם ר' יוחנן: "האומר איני זן ואיני מפרנס אומרים לו: 'או זון או פרנס או פטור.'" [סיום דברי העיטור:] ומהאי משמע דהכי הלכתא.

ע"כ. וקל וחומר גבי משומד דכולהו איתנהו ביה וגם לאו בן עונה הוא וכדבעינן למימר קמן וכו'.

ובהמשך התשובה כתב וזו לשונו:

ואפילו אם כבר נשאה ואירע לו אונס שאינו יכול לישאר עמה בעיר לקיים לה עונתה היו כופין אותו לגרש וכו'. כל שכן גבי משומד דלית ביה קיום עונה כלל. והכי נמי איכא למימר לכל אותן שכתבו שאין כופין אלא לכל אותן השנויים במשנתנו ולא זכרו משומד, דלא מיירי אלא בישראל אבל

¹ כוונתו שצריך שיאמר "רוצה אני" – לתת את הגט – וכן צריך שיבטל המודעות לפני סידור הגט.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

משומד אי בר כפייה הוא פשיטא להו דכופין וכופין. ומשנתנו דלא קתני משומד איכא למימר תנא ושייר, אי נמי משום דחמיר ופשיט ליה, אי נמי דלא מיירו אלא בישראל כדאמרן.

ויודע אני דרבינו מאיר נ"ע ז"ל כתב בפירוש שאין כופין את המשומד, אבל דבריו בטלים ברוב מנין ובנין. וכל שכן שאין ראייתו מכרעת שכתב דהיינו טעמא דאין כופין המשומד מדלא מנו חכמים רשע עם אותן שכופין להוציא וטעמא טב למיתב טן דו מלמיתב ארמלו וכו', דרשע לחוד ומשומד לחוד, וטעמא דטב למיתב טן דו לא שייך במשומד. ודבר זה ברור לפי דעתי ואין צריך לפנים.

ובשו"ת מהרש"ל (בסימן מא) כתב וזו לשונו:

יראה שאין כופין אותו לגרש אלא אותם השנויים בהמדיר (כתובות עז) אבל לא היכא שטוענת מאוס עלי אפילו נותנת אמתלא לדבריהם, ח"ו באיזה מעשים שאינם הגונים וראויים לבר ישראל, לא זו היכא שאין בידיה לברר אלא אפילו ביררה עליו שנחשד בכך או בשאר דברים הגרועים מזה שטוענת אין בידו לכופו, כמו שכתב בהג"ה מיימוניות בסוף אישות בשם מהר"ם דלא מנו חכמים רשע שכופין אותה לגרש אלא עוברת בדת לגבי דידה ולא גבי דידיה, והוסיף שכתב אפילו משומד אין כופין אותו אם לא שעבר על הדת נגדה כו'. וגדולה מזו כתב בתשובה מיימוניות שאפילו הוא יכול להוציאה אם היא עוברת על דת משה, ואין מנכין לה מה שהוא גם כן עובר על התרמות החשוד לדבר אחר אינו חשוד לכל התורה כולה ומוציאה בעל כורחו.

ואף שפסק באורחות חיים שכופין את המשומד להוציא על ידי גוים, כגון שיאמרו לו "עשה מה שישראל אומרים", מכל מקום נראה דלא פליג אדברי מהר"ם, דדוקא משומד שיצא מן הכלל ואי אפשר שיכול לקיים שאירה כסותה ועונתה כראוי כדת יהודים, כהאי גוונא הוא שנהגו לכוף על ידי גוים כדפרישית, אבל כל זמן שלא נטמע ביניהם אפילו הוא משומד לכל התורה כולה אין כופין אותו, מאחר שיכול לקיים שאירה כסותה ועונתה כראוי וגם אולי על ידה יתחרט ויחזור למוטב. ובזה יתיישבו דברי מהר"ם שכתב שאין כופין כלל אפילו משומד, אבל פשיטא שאין כופין בעל עבירות, וקל וחומר בנו של קל וחומר היכא שאינן יכולין לברר.

ומכל מקום נראה שאם היא באה בטענה עליו, אף שאינה יכולה לברר, שאין כופין אותה להיות אצלו אלא תשב בבית אביה וכל מה שיש בידה מנדונייתה תשאר בידה ותו לא, אבל כל מה שהכניס או הקנה לה אין לה בו שום דבר, וכל מה שאבד מנדונייתה אין צריך לשלם. והוא פשיטא ואין אנו צריכין להאריך בזה. רק שיראו הבית דין שאין ערמה בדבר ויטילו חרם על אביה ואמה שלא השיאוה לכך. ואם יש ערמה בדבר אז מוציאין ממנה אפילו מה שיש לה כאשר פסק מהר"ם הלכה למעשה.

והנה הפתחי תשובה (אבן העזר סימן קנד ס"ק ד) הביא את דברי המהר"ם אלשקר דלעיל, ואחר כך הביא משם תשובת עבודת הגרשוני (סימן לט) שכתב שמכיוון דהווי פלוגתא דרבוותא אין לנו להקל כי ספקא דאורייתא הוא.²

² עבודת הגרשוני דן שם תחילה אם מועילה כפייה במומר מחמת שאינו רוצה להיות בכלל ישראל, ולא שייך לומר בו שלאחר שכפוהו, מתרצה לעשות רצון חכמים, ומסיק שם שכבר כתב המהר"ק שאם אינו מתרצה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ובשו"ת נודע ביהודה מהדורה (תניינא אבן העזר סימן צ) כתב:

אמנם כל זה כתבתי לפי דעתו דרום מעלתו, שכוונת הגהות מיימוניות וכוונת רמ"א בהג"ה שבעובר על חרם ששיעבד נגדה כופין להוציא היינו אפילו בשוטים, אבל הא מלתא לא ברירא לי, והגהות מיימוניות שם לא נחית לדבר זה כלל אם הכפיה היא בשוטים או בדברים,³ וקאמר שם דמומר אין כופין אותו להוציא והיינו אפילו בדברים אין כופין, ולא אמרינן ליה כלל שחייב להוציא, שהרי מסיים שם טעמא דטב למיתב טן דו מלמיתב ארמלו, ועל זה סיים אם לא שעבר על חרם שהוא כלפי דידה, וכוונתו דבזה לא אמרינן טב למיתב ומחוייב להוציא, אבל לא נחית למימר אם כופין בשוטים או לא.⁴ וכן רמ"א בהג"ה בריש סימן קנ"ד עדיין לא נחית לפרטי הדינין מי כופין בשוטים ומי בדברים, שזה עיקרו שם בסוף סימן קנ"ד וכאן לא בא אלא לומר דבמומר איכא פלוגתא, ופשיטא דמאן דסבירא ליה דכופין המומר שכופין אותו בידי ערכאות, אבל מאן דסבירא ליה דאין כופין היינו שאין כופין כלל אפילו בדברים כמ"ש לעיל, ועל זה קאמר שאם עבר על חרם ששיעבד נגדה ורצונו שבזה חייב לגרש אבל לא להחליט שכופין בשוטים.

ובספר בית מאיר כתב על דברי הרמ"א כתב וזה לשונו:

הג"ה: יש אומרים דמשומד כופין וכו' – טעם המחמירין בהגהות מיימוניות שבסוף הלכות אישות (פרק כה אות ד) דטב למיטב טן דו מלימיטב ארמלו. ולעניות דעתי תמוה, דאטו שריא להיות עמו דיהא שייך טן דו, הא אסורה להיבעל לו כדמשמע מהרמב"ם (פרק ד מהלכות אישות הלכה טו) שהבאתי בסימן קכ"ט סעיף ה שכתב וצריכה גט ממנו. וכן הרשב"א בתשובה (חלק א סימן אלף קסב) שהבאתי שם כתב להדיא הכי ע"ש. ואם כן למה לא יהיה דינו כאינו יכול שבסעיף ז'⁵ וכו'.⁶

לעשות רצון חז"ל אפקעינהו חכמים לקידושי מיניה. אולם כתב שלא לכוף משום שמחלוקת הראשונים אם תקנו חז"ל לכוף מומר, והווי ספקא דדינא.

³ דברי הנודע ביהודה תמוהים, דלעיל העתקנו את דברי ההגהות מיימוניות (בפרק ב מהלכות גירושין) שכתב שמכריחים המומרים על ידי גוים לתת גט עד שיאמר "רוצה אני" כדתנן פרק משקלי עלי. ושם הרי מדובר בכפייה. ועוד קשה שבדברי הראשונים אי אפשר לפרש שסתם כפייה היא בדברים אחרי שהתוספות כתבו להחמיר כר"ח שאין לכוף אלא במקום שנאמר במשנה או בגמרא לשון כפייה, ואם כן הראשונים ודאי שלא נקטו בלשונם לשון כפייה כאשר אין הדין לכוף בשוטים. וכן מבואר בביאור הגר"א (סימן קנד ס"ק סה) שכל אלו שמוזכר עליהם שכופין אותם הכוונה לכפייה בשוטים.

⁴ דברי הנודע ביהודה תמוהים שכתב שמומר גם אין כופין אותו גם בדברים, דקשה מדוע לא נכוף אותו בדברים, ונשאיר את אשתו עמו הרי יש חשש שיכוף אותה שתהיה מומרת. ואם כוונת הנודע ביהודה שלא פוסקים שבעלה חייב להוציאה, גם דין זה נראה תמוה: כיצד אנו יכולים להכריחה לישב עם רשע כל ימיה? ונראה לי שמהר"ם שהחמיר החמיר רק לעניין כפייה, שכפייה היא דבר חמור ביותר, ובכפייה בדבר שלא אמרו חכמים – הגט בטל ובניה ממזרים, אבל לגבי חיוב את בעלה בגט – דבר זה לא אמר מהר"ם מעולם.

⁵ כוונתו ששם נפסק שבעל שאין לו גבורת אנשים כופין אותו מיד להוציא.

⁶ ואחר כך האריך הבית מאיר בדברי מהרי"ק שדן כיצד יכולה להועיל כפייה למומר, שהרי הרמב"ם כתב בהלכות גירושין וזו לשונו:

"שאין אומרינן אנוס אלא למי שנלחץ ונדחק לעשות דבר שאינו מחוייב מן התורה לעשותו כגון מי שהוכה עד שמכר או נתן. אבל מי שתקפו יצרו הרע לבטל מצוה או לעשות עבירה והוכה עד שעשה דבר שחייב לעשותו או עד שנתרחק מדבר שאסור לעשותו אין זה אנוס ממנו אלא הוא אנוס עצמו בדעתו הרעה. לפיכך זה שאינו רוצה לגרש מאחר שהוא רוצה להיות מיראול רוצה הוא לעשות כל המצות ולהתרחק מן העבירות ויצרו הוא שתקפו וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני כבר גרש לרצונו."

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לכן המוטב לעניות דעתי אם ידינו תקיפה שלא לכפותו על הגט כי אם על חיוב המזונות ופרנסה או תשלום הנדוניא והכתובה עד שמכח זה בעל כורחו ירצה עצמו לגט על ידי פשרה קצת, ובזה אין שום חשש.⁷

ונראה שהבית מאיר סובר כדברי המהרי"ט במי שחייב לגרש ואינו רוצה שאפשר לחייבו במזונות מטעם מעוכבת מחמתו. ומכל מקום הנה הבית מאיר לא נכנס לדון אם מצד הדין מותר לכופף מומר שייתן גט לאשתו, דזה היה פשוט לו שמותר לכופו משום שאסור לאישה להיבעל לו, ועלה כן דינה שיש לה בעל שאינו יכול לקיים עונתו.

ובאור שמח (פרק ב מהלכות גירושין) שכתב וזו לשונו: "והלכה רווחת בישראל דאף משום מוחלף [=מומר] לבד כופין⁸ אף דהרמ"א הביא ב' דעות כתבו דהעיקר דכופין". עכ"ל.

והערוך השולחן (אבן העזר סימן קנד סעיף טו) כתב דהעיקר כדעה ראשונה ברמ"א שכופין מומר להוציא, והוסיף: "וכן המנהג פשוט" "וזה שכתב" – הרמ"א – "דיש חולקין ואומרים שאין כופין או לשאר עובר על דת כו' אין הכוונה במשומד לגמרי". וכתב עוד דאם מאכילה דבר איסור ודאי כופין, דאם על צער הגוף וריח הפה כופין, כל שכן חיי נפש כאשר מאכילה דבר איסור.

העולה מהמבואר לעיל בסיכום שיטות הפוסקים:

דעת ספר התרומה, סמ"ג, סמ"ק והמרדכי שמותר לכופף מומר שייתן גט לאשתו.

ודעת מהר"ם מרוטנבורג שאסור לכופף מומר לגרש.

מהר"ם אלשקר פסק להלכה שמותר לכופף מומר לגרש את אשתו.

עכ"ל. ולפי זה צריך לומר שמומר שאינו רוצה להיות מישראל שלא תועיל בהם כפייה. ומהרי"ק כתב שמאחר והראשונים לא כתבו שכפייה אינה מועילה במומר, צריך לומר דאפקעינהו חז"ל לקידושין מיניה, והכשירו גט שנותן בכפייה. והבית מאיר שם חשש שלדעת הרמב"ם לא מועילה כפייה במומר, ולכן כתב שיכופו את המומר על ידי גביית הכתובה, וחיוב במזונות האישה.

ועיין באור שמח (הלכות גירושין פרק ב הלכה כ) שביאר מדוע מועילה הכפייה במומר.

⁷ וכתב על כך החזן איש (אבן העזר סימן קח) וזו לשונו:

"כבר כתב הפתחי תשובה בשם הבית מאיר דבמומר אין כופין מספיקא אבל כופין ליתן גט וכתובה ולהתפשר עמו אך יתן גט. וצריך עיון להקל בזה דלדעת האומר אין כופין מספיקא משמע שאין כופין כלל ואין גובין כתובתה, ואם כן גביית הכתובה הוי כפית ממון, ונהי דאם לא יתפשרו עמו אין כאן מעושה שהרי אחרי הגט לא יחזיר לו כלום מכתובתה ולא שייך לומר שמגרש משום הצלת ממון, אבל אם מתפשרין עמו להחזירו מכתובתה הוי ליה מגרש מחמת אונס ממון כדי שיחזירו לו מה שלקחו ממנו שלא כדין, ואינו רוצה כלל שיחול הגט. ואפשר דעת הבית מאיר לדינא כדעת הפוסקים דכופין, אלא משום חומרת איסור אשת איש מחמירינן והלכך כיון שגובין ממנו הכתובה כדין ואם לא יגרש לא יחזירו לו שכבר זכתה בדין אף אם תימצא לומר שהלכה שאין כופין מכל מקום לא מיקרי הפסד ממון לגבי בעל שכבר הוכרע הדין לענין ממון. ועדין אינו מוכרע וצ"ע."

עכ"ל. הנה החזן איש ראה רק את דברי הפתחי תשובה ולא עיין בבית מאיר, שבבית מאיר מבואר שסובר שהעיקר להלכה שכופים מומר שייתן גט לאשתו, אלא שהבית מאיר החמיר שיכפוהו בדרך זו כיוון שחשש שבכפיית מומר לא אמרינן שמתרצה בסוף לעשות רצון חכמים. והנה גם החתם סופר הבין בבית מאיר שאף אם כפייה רגילה אסורה במומר, מכל מקום הכפייה שהציע הבית מאיר מותרת, ולקמן אביא את החתם סופר ואבאר שהכפייה שהציע הבית מאיר מותרת לכולי עלמא.

⁸ כוונתו אף אם אינו פושע כנגד אשתו ואף אם אינו מכשילה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ומהרש"ל כתב שהראשונים דלעיל נחלקו רק במומר שאינו שומר מצוות, אבל במומר לעבודה זרה ומי שהמיר דתו לכולי עלמא מותר לכופו לתת גט לאשתו.

והעבודת גרשוני נקט שמחלוקת זו היא ספקא דדינא ואין לכוף מספק. וכן נראה שנקט הנודע ביהודה.

אולם הבית מאיר כתב שכופים מומר שייתן גט לאשתו משום שאסור לה לחיות עמו. אלא שהבית מאיר חשש שמא כפיה אינה מועילה במומר, ולכן כתב שיכופו אותו על ידי שיחייבהו מזונות וכתובה.

ומתשובת חתם סופר שאביא לקמן משמע שמעיקר הדין הוא נוטה שמותר לכוף מומר לגרש, אולם להלכה למעשה כתב שינהגו כפי שכתב הבית מאיר שיכופוהו על ידי פסיקת מזונות וגבית הכתובה.

והאור שמח סיכם וכתב שהלכה רווחת בישראל שכופין מומר לגרש. ועיין לעיל מה שכתבתי בשם הערוך השולחן.

ומתוך התשובות דלעיל עולה שרוב הראשונים סוברים שאם המומר הוא מאלו שכופים אותם לגרש הכפייה מועילה והגט כשר. וכן כתב העבודת הגרשוני. והבית מאיר חשש שלדעת הרמב"ם אין מועילה כפייה במומר, ולכן כתב שיכופו אותו על ידי פסיקת מזונות וגבית הכתובה. ועוד עיין לקמן בדברי החתם סופר בעניין זה.

ענף ב – מומר לעבור על מצות התורה

עד כאן ביארנו הדין והשיטות אם כופין מומר לעבודה זרה לגרש את אשתו.

בענף זה יבואר:

א. לדעות שאין כופין מומר לעבודה זרה לגרש – האם דינו "יוציא ויתן כתובה" או שלדעתם גם אין חיוב לגרש וליתן כתובה?

ב. האם במומר לעבור על מצות התורה דינו "יוציא ויתן כתובה"?

לעיל הבאתי תשובת הנודע ביהודה שכתב על הרמ"א (בסימן קנד סעיף א) שהביא את המחלוקת אם כופין מומר לגרש, שהוא דווקא בכפיה בדברים ולא בכפייה בשוטים. ולפי זה כתב הנודע ביהודה שלדעת מהר"ם שכתב שלא כופין מומר לגרש, אין מחייבים את המומר לגרש, ואין כופין אותו אפילו בדברים. והערתי בשולי הגיליון, כי דבריו תמוהים, שהרי הראשונים דברו במפורש האם מותר לכופו על ידי גוים, ולא דנו כלל אם מותר לכופו בדברים.

כאמור, המהר"ם סובר שאין לכוף מומר בשוטים לגרש את אשתו, אולם צריכים אנו לברר לדעתו האם יש עליו חיוב לגרש.

לכאורה אפשר להביא ראיה שאין הדין יוציא ויתן כתובה על פי דברי המהר"ם עצמו, שהרי לשיטתו שאין לכוף מומר לגרש הביא ראיה מהמשנה המפרטת אלו שכופין אותם לגרש ולא הזכירה רשע. ואם כן לפי דרך זו נראה להביא ראיה שדעתו שגם אין לחייבו לגרש, כיוון שהמשנה המונה את אלו שדינם "יוציא ויתן כתובה" אינה מונה רשע ביניהם.

ברם נראה לי לדחות ראיה זו, שאין לדמות כפייה לחיוב גירושין. כפייה היא דבר חמור ביותר ואין לכוף אלא את אלו שמנו חז"ל במפורש, ומאחר ולא מנו מומר ורשע, צריך לומר שלא תקנו חכמים לכופם. אבל לעניין חיוב רשע לגרש, יש לומר שאפשר ללמוד את דינו משאר

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

המקרים שדינם יוציא וייתן כתובה. ומאחר ותקנו חז"ל שאדם שאינו מפרנס את אשתו לפי כבודה חייב לגרשה, ודאי שכן הדין ברשע. וכן מצאנו בראשונים שהוסיפו על האמור במשנה דין נכפה ואמרו שדינו "יוציא ויתן כתובה", אף על פי שלא הקלו לפסוק לכופו שייתן גט לאשתו.

עוד נראה לי ללמוד דין רשע שיוציא וייתן כתובה מדין המדיר את אשתו שלא תשאל נפה וכברה, שדינו מבואר במשנה "יוציא ויתן כתובה" והטעם "משום שמיאשה שם רע בשכנותיה". ולפי זה נראה שגם המוציא על אשתו שם רע בכך שנשואה לרשע, דינו שיוציא וייתן כתובה.

ואין לחלק ולומר שדין זה שמיאשה שם רע בשכנותיה נכון רק כשהבעל גורם שיאמרו שאשתו בעלת מידות רעות, אבל בעל הגורם מחמת מידותיו שלו שיאמרו על אשתו שלבעלה יש מידות רעות אין זו סיבה שהאישה תוכל לחייב את בעלה שיגרשה. שהרי שנינו במשנה בפרק המדיר (כתובות דף עב ע"א):

וכן היא שנדרה שלא תשאל ושלא תשאל נפה וכברה וריחים ותנור, ושלא תארוג בגדים נאים לבניו – תצא שלא בכתובה, מפני שמיאשה שם רע בשכניו.

הרי להדיא שאף אישה שמתנהגת באופן שאומרים לבעל שיש לו אישה רעה היא סיבה שתצא בלא כתובה. אם כן הוא הדין להפך, שגם בעל שמתנהג באופן שאומרים לאישה שיש לה בעל רשע, הוי סיבה לחייבו שיוציא וייתן כתובה.

כן ראה בשו"ת תמת ישרים (סימן פד) שדין באישה ששהתה עשר שנים ולא ילדה ונשא אחרת עליה ותובעת גט וכתובה, וכתב לדמות דין זה –

להנהו דמייתי פרק המדיר דהדירה שלא תלך לבית האבל וכן שלא תשאל משום שמיאשה שם רע בשכנותיה. ובדורות הללו שאין נושאים שתי נשים, וכל האנשים יש להם אשה אחת, גנאי גדול הוא לאשה שישא אחרת עליה, ואין לך שם רע גדול מזה.

וכן בהרבה פוסקים דנו כן להלכה וגם במקומות שלא נהגו בחרם דרבנו גרשום.

והנה שם הבעל נוהג כדין דשה עשר שנים ואין לו בנים חייב לשאת אישה אחרת שיהיה לו בנים ממנה, ובכל אופן היות שהאישה אינה מרגישה בנוח בסביבתה – שסתם נשים אין להן צרה – ועל כן מחייבים את בעלה לגרשה, קל וחומר שלאישה שהיא שומרת תורה ומצוות יש ביזיונות כשיודעים שבעלה אינו שומר מצוות דהווי כמוציא לה שם רע בשכנותיה. וודאי שאישה שרוב מכריה הם שומרי תורה ומצוות, ובעלה אינו רוצה לשמור תורה ומצוות ומחלל שבת קבוע בפרהסייה, הרי שמעשי בעלה גורמים לה שם רע, ודינו של בעלה שיוציא וייתן כתובה.

ולפי זה אישה הנשואה לרשע שאינו שומר שבת ושאר המצוות נראה שמחייבים אותו לגרש את אשתו.

ועוד שבעל זה הוא גם משיא לה שם רע בשכנותיה, שהרבה פעמים שרואים שכביתם חילול שבת וחושדים גם את האישה שהיא מחללת שבת, ועוד מי שנשואה לאדם שטהרת המשפחה אינה עבירה בעיניו, ודאי שחושדים בה שפעמים רבות נכשלת באיסור נדה, אם במקרה שאינה יכולה לסרב לבעלה, ואם משום שלא יכולה לסרב כאשר יצרה תוקפה, ועוד שהרבה פעמים אינה יכולה להיזהר שלא יכשילנה בשאר איסורין, וכהנה וכהנה אפשר למנות דברים הרבה מחמתן יש לומר שמיאשה שם רע בשכנותיה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ומאחר שברור לי שמה שכתבתי אמת, אמרתי לעיין בספרי האחרונים לברר אם אוכל למצוא ראייה לדברי, וברוך השם שמצאתי און לי בדברי החתם סופר. ומאחר והדברים שייכים מאוד לבתי הדין אעתיק את כל תשובתו. וזו לשון החתם סופר (חלק ד – אבן העזר ב סימן ס):

”למאיר ובא קראתי, בן גרני ומדשתי, צפר הנעמתי, עדני העצני סוכתי שמעתי תרעתי היניהו תלמידי הרב המופלג המאור הגדול מעוז ומגדל כש”ת מו”ה מאיר נ”י אב”ד ור”מ דק”ק באיי יע”א ה’ עליו יחיה.

מלתי כבר אמורה במכתבי הקצר שאין דעתי נוטה להקל לכוף המומר לגרש אפילו עד שיאמר רוצה אני, ושכן כתב הגאון בית מאיר, ועצתו נכונה להשתדל אצל השרים שיחייבו אותו לתת לאשתו מזונותיה וכל חיובי בעל לאשתו ואז ממילא יתרצה לגרש, כן יעץ הגאון הנ”ל, וגם בתשובת עבודת הגרשוני אוסר לכוף למומר מאחר דמייתי בית יוסף (אבן העזר] סימן קלד) והרמ”א (אבן העזר סימן קנד) ב’ הדיעות ולא הכריע – מי יקל ראש באיסור אשת איש? ולא באתי עתה אלא לפרש דברי הפוסקים אשר מעלתו בנה עליהם מצודות, אמרתי לפרש ולברר ההלכה כיד ה’ הטובה עלי וה’ יעזור לי.

בהגהת מיימוניות (פרק ב מגירושין אות ד) העתיק לשון התרומה וסמ”ג וכן העתיקם במרדכי פרק המגרש דלענין השנוי במשנתנו דכופין להוציא, וכן מומר בשכופין על ידי גוי כופין אותו עד שיאמר רוצה, ומסיים בסוף דבריו לענין כפיית מומר עיין פרק כ”ה מאישות.

והכוונה כי ההגהות לא העתיק אלא ללמוד ממנו דעל ידי גוים נמי כופים על דעת ישראל, ולאפוקי דלא נפרש סיפא דמתניתין “ובגוים חובטין ואומרים עשה מה שישראל אומר לך” אפסולא דרישא קאי – קא משמע לן דלא. ונפקא מינה לענין השנויים במשנה סוף המדיר יוציא ויתן כתובה, אבל לענין מומר לא סבירא ליה להג”ה כתרומה וסמ”ג,⁹ על כן הראה מקום לעיין פרק כ”ה מאישות דשם נאמר בשם מהר”ם מר”ב [מרוטנבורג] דאין כופין מומר ועובר על דת, וראיה מדלא נקטה מתניתין סוף פרק המדיר רשע בכלל אותן שיוציא ויתן כתובה וטעמא משום טב למיתב טן דו, אבל אם עבר חרם נגד האישה כגון שלא להכותה וכיוצא בזה כופין להוציא.

והנה פר”מ [פאר רום מעלתו] שפך סוללה על דברי מהר”ם הללו. חדא מאי ראייה מדלא נקטה מתניתין מומר דלמא משום דהווי ליה איסורא בלאו הכי לכל הפחות איסורא דרבנן להבעל למומר, וכי היכי דלא נקטה שניות לעריות הכי נמי לא נקטה מומר, אלו דבריו. ואני אומר בודאי אין לנו שום ראייה ברורה לומר דבעילת מומר אסורה כבעילת נכרי,¹⁰ רק דאפשר למימר הכי ולמדחי ראיית מהר”ם, אמנם הוא דקדק בקושייתו מדוע לא נקטה מתניתין רשע כופין להוציא ולא כתב מומר רק רשע, וכוונתו מבוארת דודאי לומר שכופין מומר להוציא משום דהוה בעילת איסור זה בודאי לא ברירא, אך לכופיה להוציא משום שמא מכשיל אותה בבעילת נדה וכדומה כמו שכתב מרדכי פרק החולץ, ולזה הביא ראייה מדלא תנן במתניתין רשע דלענין זה מאי שנא רשע ממומר.

⁹ ברם נראה לי שמה שציין ההגהות לדברי מהר”ם אינו רוצה לומר שסובר כמותו, דנראה שציין לעיין בדבריו שרצה לומר שדין שנוי במחלוקת.

¹⁰ הבית מאיר (סימן קכט סעיף ה דיבור המתחיל ‘ולהכי’) הביא את דברי הרשב”א שכתב וזו לשונו: “ובאמת כל שהאשה יכולה לברוח ממנו ולא תתיחד עמו פן יוליד בן פריץ מחוייבת לברוח כבורח מן הנחש, ובת ישראל אסורה בחיתונו, וקרוב הדבר להיות זה כמאן דאמר פן יסיר לרבות כל המסירין”. עכ”ל.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אבל מה שצריך לעיון גדול הא בבבא קמא (קיא ע"א) אמרינן ביבמה שנפלה לפני מוכה שחין "טב למיתב" ואפילו הכי קחשיב מתניתין סוף פרק המדיר "ואלו שכופין להוציא – מוכה שחין", שמע מינה דטב למיתב לא מועיל לענין כפיה להוציא, ופשוט דטפי איכא למימר טב למיתב במוכה שחין ממה שנאמר טב למיתב עם מומר, שהרי במוכה שחין פשיטא להש"ס דבבא קמא סברת טב למיתב ובמומר מספקא להר"מ במרדכי פרק החולץ ואזיל לחומרא. הן אמת רש"י בבבא קמא מפרש "טב למיתב" – עם הבעל, שהוא לא היה מוכה שחין, אבל הר"מ פרק החולץ מפרש ליה אהיבם שהוא מוכה שחין או מומר עיין שם. ואם כן קשה השתא במוכה שחין כופין אף על גב דפשיטא דטב למיתב, מכל שכן דבמומר לא יועיל טעם זה שיכוף להוציא.

ואין לי מקום לנוס ולהמלט מקושיא זאת כי אם שאומר דלאו טעמא יהיב שאין כופין להוציא משום דטב למיתב וכו', אלא אדלעיל קאי דהווי לה למתניתין למיחשביה רשע שלא נטעה לומר טב למיתב, והווי לה לאשמועינן דלאו הכי, אלא על כורחך אין כופין משום טעם, וכל זה דלא תקשי אכתי נחשיב במתניתין עובר על דת במה שנוגע לה לאישה כגון שהכה אותה, אלא על כורחך משום דהא פשיטא דכופין, דלא שייך טב למיתב עם מי שמכה אותה, וגרוע זה מקטטה דיבמות פרק האשה.

מה שהקשה על דברי תרומת הדשן כמדומה לי שנעלמה ממנו לשעתו דברי תוספות קידושין ס"ז ע"ב, והכלל דהני תלתא תליין בהדדי, ממזר וייבום ותפיסת קדושין, אבל איסור לבעל ולבועל ויהרג ואל יעבור לא תליא בהני, ונדה דתפסי בה קידושין משום דקרא רבייה כמבואר ריש פרק אלו נערות, שיש בה הויה וסוטה אין בניה ממזרים, אף על גב דטומאה כתיב בה כערוה, משום דכתיב היא תועבה ואין בניה תועבה, אבל בשארי כל העריות כלל לא הוא כנ"ל חוץ מלרבי יהושע כמבואר בתו' בדוכתא טובא.

ומה שכתב בכוונת המהרי"ק בהרמב"ם, אף על פי שכן כתב גם כן בתשובת עבודת הגרשוני והגאון בית מאיר, מכל מקום נראה היינו מומר להכעיס או מין שמודה בעבודה זרה, אבל הני שבזמנינו אינם אלא למלאות תאותם ואף על פי שחטאו ישראלים הם וכשם שעל ידי הכפיה נותן גט, הוא הדין שעל ידי הכפיה היה פורש מכל איסורים שבתורה, והכל מטעם דיהיב הרמב"ם שהוא רוצה להיות ישראל רק לבו אונסו ועכשיו חוזר לראשונות.

ומה שכתב בפשיטות דאשת מומר אינה חייבת לבעלה כל מה שאשה חייב לבעלה, איברא כן הוא בלי ספק, אך לעומת זה גם הוא אינו חייב לה שום דבר כיון שהיא אינה מתחייבת נגדו.¹¹

באמת מסברא הייתי אומר דמומר דאיכא למיחש למכשולים, וגם שיקח הבנים הנולדים לו להביאם במסורת דת השקר ומחסה כזב אסורה להזדקק לו, וממילא לא מצי מקיים מצות עונה וכופין להוציא, וגרע ממדיר אשתו מתשמיש המטה, והפוסקים לא דברו ממומר דאיכא למיחש להסרת בניו מאחרי ה' ומכל מקום לא מלאני לבי להקל. והיותי מאוד נחוץ לדרכי לחיים

¹¹ החתם סופר חולק כאן על מה שכתב הבית מאיר שיכופו אותו על ידי שיחייבוהו מזונות, ועל כן כתב החתם סופר שאי אפשר לחייבו במזונות היות ואינה רוצה לישב תחתיו, והרי תיקנו מזונותיה תחת מעשה ידיה. ברם עיין בספרי בכורי גשן (סימן יד) שביארתי שהעיקר כדעת הבית מאיר, והטעם שמזונות מעוכבת הם מדין קנס והבעל חייב אותם והאישה אינה צריכה ליתן לו מעשה ידיה. עיין שם שהארכתי הרבה בדין זה והבאתי והכחות לדבר.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ושלום, אסיים בברכה דברי הבעה"ח פ"ב אסרו חג השבועות תקע"ד לפ"ק, משה"ק סופר מפפד"מ.

הנה החתם סופר בסוף תשובתו כותב שאין הוא מדבר במומר להכעיס או מין המודה בעבודה זרה, אלא בהני בני זמננו שאינם עוברים אלא למלאות תאוותם, ואף על פי שחטאו ישראלים הם, וכשם שעל ידי הכפייה נותן גט, הוא הדין שעל ידי הכפייה היה פורש מכל איסורים שבתורה, והכול מטעם דיהיב הרמב"ם שהוא רוצה להיות ישראל רק ליבו אונסו ועכשיו חוזר לראשונות. ובמומרים אלו כתב החתם סופר בריש תשובתו שיכופו אותם לתת גט על ידי גביית כתובה ועל ידי שיפסקו להם מזונות.

ולכאורה קשה: מאחר שהחתם סופר אינו מדבר במומר לעבודה זרה, מניין לקח לפסוק שדינם שיוציאו וחייבים לגרש ועל ידי כך ניתן לחייבם במזונות מעוכבת ובכתובה. אלא על כורחך שהחתם סופר סובר שמה שנחלקו הראשונים אם אפשר לכוף מומר לגרש, כל זה רק לעניין כפייה בשוטים, שהיא דבר חמור, אבל לפסוק שהם חייבים לגרש את נשותיהם אין ספק בדבר שדינם שיוציאו וייתנו כתובה.

ועוד נראה לי שבמקרה שלנו יש סיבה נוספת לחייב את הבעל לזון את אשתו אף על פי שאינה תחתיו, דהנה האישה שלפנינו לא אמרה שבעלה מאוס בעיניה ואינה חפצה בו, אלא טענה שהיא אינה יכולה להיות עימו כל זמן שהוא מחלל שבת, ואמרה שאם ישוב למוטב מיד תקבלו ותהיה עמו, ולפי זה היא רוצה לכוף אותו שיתנהג כפי מה שכל יהודי חייב על פי ההלכה, וגם אינה מורדת בו סתם אלא שאומרת שאינה יכולה לסבול להיות עמו כשמחלל שבת במחיצתה, ומי יכול להכריחה שתשב עמו וימשיך לחלל שבת. וכבר כתב הבית מאיר (בריש סימן עז) שאם האישה כופה את בעלה שיפרנסה כפי כבודה על ידי שמונעת ממנו תשמיש אין לה דין מורדת, כיוון דעביד איניש דינא לנפשיה, ואינה מפסידה זכויותיה, ובעלה חייב בכל החיובים שבעל חייב לאשתו.¹²

¹² ועוד דהנודע ביהודה (תניינא אבן העזר סימן צא) כתב וזו לשונו:

"ובמומר שקצת פוסקים סבירא להו שכופין אותו להוציא נראה לעניות דעתי דמומר שאני לא מבעיא לדעת הגאונים הובא בהגהת מרדכי פרק החולץ שסבירא ליה שביאת מומר מיחשב ערוה ואינו זוקק ליבום כלל פשיטא [...] שנאסר על אשתו שכופין להוציא אלא אפילו להפוסקים שזוקק ליבום ואף על פי שחטא ישראל הוא, מכל מקום כיון שהוא חשוד על כל התורה הוא חשוד להאכילה טריפות ואיך תוכל להזהר ממאכליו בכל עת ומזונותיה עליו. ולכן נראה לעניות דעתי דאם המומר רוצה ליתן לה דירה ומזונות בפני עצמה דהיינו לשלם לה דמי מזונות ושלא תצטרך להתיחד עמו בימי נדתה רק בימי טהרתה יבוא הוא לחדרה או היא לחדרו להיות עמו באישות אף שאין כופין אותה לזה ויכולה לומר מאיס עלי אבל גם אותו אין כופין לגרש. ובה נלע"ד שהפוסקים שפסקו במומר שכופין לגרש ומהר"ם שפסק שאין כופין מומר לגרש לא פליגי ומהר"ם מיירי כשהמומר רוצה להסכים שתהיה ניזונית בפני עצמה וכו"ל."

לא הבאתי את הנודע ביהודה לעיל כיוון שבמקרה שלנו האישה לא טענה שבעלה מכשיל אותה, אולם למקרים אחרים ניתן ללמוד מהנודע ביהודה שאם יש חשש שבעלה יכשילה, ואינו נותן לה דירה לעצמה, ודאי שדינו שכופין אותה להוציא.

עוד למדנו מנודע ביהודה זה שהנודע ביהודה דן רק לגבי השאלה אם יכולים לכוף את המומר שייתן גט, אבל לגבי הדין שיפסקו שדינו שיוציא וייתן כתובה לא דן כלל שהרי השולחן ערוך והרמ"א (בסימן ע סעיף ב) פסקו:

"בעל שרצה ליתן לאשתו מזונותיה הראוים לה ותהיה אוכלת ושותה לעצמה, הרשות בידו, ובלבד שיאכל עמה בליל שבת. רמ"א: ויש חולקין וסבירא להו דלא יוכל לומר שהיא תאכל לבדה אלא אם כן קבלה עליה מרצונה (טור בשם הירושלמי ובשם הרא"ש ובית יוסף בשם רוב הפוסקים), וכן נראה לי."

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ברם יש הבדל להלכה בין שני הדרכים שכתבתי לעיל. שאם נפסק שהבעל דינו שיוציא וייתן כתובה, אפשר לחייבו גם במזונות מחמת מעוכבת מחמתו. ומזונות מעוכבת מחמתו אפשר לפסוק אף כשהאישה משתכרת. (ועיין בספרי בכורי גשן חלק א סימן יד).

אולם אם נאמר שאין דינו של הבעל "יוציא ויתן כתובה" לא נוכל לפסוק עליו חיוב כתובה, וכן חיוב מזונות אישה יהיה מדינא ולא מזונות דמעוכבת מחמתו, משום שגם כאשר האישה מסרבת להיות עמו כל עוד הוא מחלל שבת, אין לה דין מורדת שמפסידה זכויותיה כן נראה לי. ברם אפשר לנהוג כלפיו כפי שכתבתי בספרי בכורי גשן (חלק א סימן ג), עיין שם שיש דרך לחייב בעל מורד לשלם מזונות לאשתו אף כשהאישה משתכרת.

למעשה במקרה זה שנדון בפנינו לא נזקקנו לפסוק על הבעל שיוציא וייתן כתובה, אלא נהגנו בהרחקות דרבנו תם הנהוגות בבתי הדין, ולאחר זמן תוך כדי משא ומתן עם הבעל נאות לתת גט.

להלכה הדברים שכתבתי נראים לי אמת לאמיתה של תורה. וה' יצילנו משגיאות ויזכנו שנכוון לאמיתה של תורה.

כל הדברים שכתבתי עד כאן נכתבו בתיק אחר. עתה למקרה שלפנינו בתיק זה:

במקרה שלנו האישה טוענת שהם נישאו כשהם חרדים, האישה והילדים מנהלים גם כיום אורח חיים חרדי ואילו הבעל "חזר בשאלה" לפני כמה שנים והוא מחלל שבת וניסה לגרום לאישה לחלל שבת, עוד הוסיפה שעצם זה שהבעל מחלל שבת דבר זה גורם לה למבוכה ולבושה, ואין היא רוצה שהבעל יהיה במחיצתה והילדים יראו שהוא מחלל שבת וזה ישפיע לרעה על הילדים.

לפי המבואר במאמר לעיל ברור שדינו של הבעל הוא "יוציא וייתן כתובה" ואם יסרב אפשר לחייבו במזונות מעוכבת מחמתו, וניתן לחייבו במזונות אשתו אף אם היא עובדת ומשתכרת.

הרב נחום שמואל גורטלר – אב"ד

והנה לפי פסק הרמ"א אישה שאינה יושבת עם בעלה יכולה לדרוש שבית הדין יפסקו שבעלה שיוציאה וייתן לה כתובה, ועיין באוצר הפוסקים שם שכן היא דעת רוב הפוסקים הלכה למעשה.

ואביא את חידושי הרשב"א (כתובות דף ע"ב) בעניין זה. וזו לשונו:

"עד שלשים יום לא שמעי אינשי ולא זילא בה מלתא טפי שמעי אינשי וזילא בה מילתא, כלומר שמעי דאין אני מתפרנסת על ידי בעלי וזילא בי מלתא ולא משום דהשרה לעצמה קאמר דזילא בה אלא מפני שמשרה אותה על ידי אחרים, וכן מפורש בירושלמי ויעמיד פרנס כלומר לעולם ומשני רשות ביד אשה לומר אי אפשר להתפרנס מאחר אלא מבעלי והא תניא המשרה את אשתו על ידי שלישי כאן בשקבלה עליה כאן בשלא קבלה עליה. ומסתברא דאפילו להשרותה לעצמה ושלא על ידי שלישי כן דגנאי הוא לה ושמעי בה אינשי וזילא בה מילתא דמה יאמרו הבריות מה ראתה זו להתגרש מעל שולחן בעלה, וזה נראה לי יותר עיקר ומה שאמרו בירושלמי לאו דוקא שלישי אלא אי אפשר להתפרנס אלא מבעלי ועמו קאמר."

והנה העצה שנתן הנודע ביהודה שייטן לה מזונותיה ותיזון לבד, ותדור רוב ימיה ללא בעלה ודאי שיהיה זילא בה מילתא דיאמרו הבריות "מה ראתה זו להתגרש מעל שולחן בעלה?" ובוודאי זכותה של אישה זו לתבוע שבעלה יוציא וייתן כתובה. אלא על כורחך שהנודע ביהודה לא דן כלל בדין יוציא וייתן כתובה, אלא שכתב רק שאי אפשר לכוף את בעלה שייטן לה גט.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הרב ציון אשכנזי – נימוקים מורחבים והערות על האמור לעיל

במקרה שלפנינו אין ספק כי הבעל חייב לגרש את אשתו. לאור העובדות וניתוח הנתונים כפי שהוצגו בפסק הדין. ואם יסרב לגרש את האישה במועד שיקבע בית הדין, על פי הדין יש לכפותו לגרש. לאור העובדות שהתבררו בפסק הדין:

1. בני הזוג פרודים כבר מספר שנים. ולכולי עלמא כבר שנים אין יחסי אישות בין הצדדים (אף אם נקבל את טענת הבעל, שלא הוכחה, שלעיתים רחוקות התקיימו יחסי אישות).

2. המצב בין בני הזוג היה קשה לכל אורך השנים. וניכרים הדברים שאין סיכוי לכך שישובו יחד לשלום בית. ומסתברת טענת התובעת, שכל בקשת שלום הבית על ידי הבעל נובעת משיקולים אחרים.

3. הוכח שהבעל שותה לשכרה בדרגת "עד דלא ידע". אף שנחלקו הצדדים לגבי תדירות השכרות (אם זה כמעט כל יום או פעם בשבוע או שבועיים) ולגבי אופן השתייה (לטענת הבעל היה שותה יחד עם האישה. ולדברי האישה, ילדי הצדדים והעדים, היה שותה לבד).

4. נטענו גם טענות קשות על אלימות מצד הבעל. לטענת האישה והילדים, הבעל היה מכה אותם (את האם – האישה והילדים). הבעל הכחיש טענות אלו. הוצגו בפני בית הדין הקלטות מאירועי אלימות של הבעל. אך נלקח בחשבון שיתכן שהמריבה הייתה יזומה לצורך ההקלטה. בית הדין התייחס לדברים, בבחינת המציאות, בפסק הדין.

5. האם והבנים טענו שהבעל משתמש מידי פעם בסמים. הדבר הוכחש על ידי הבעל. אך קיבל חיזוק מדברי אחד העדים – שמצא סמים במוסך של הבעל. וניכרים דברי אמת.

6. אין מחלוקת שהבעל אינו זן ואינו מפרנס. לטענת הבעל הוא מוגבל ולפיכך אינו יכול לפרנס.

7. הבעל הודה כי הוא מסרך דרכו עם נשים אחרות, אך הטעים זאת כי הוא "איננו חסיד" והיות שיש פירוד ונתק בין הצדדים הוא אינו מתנזר מנשים אחרות.

למעשה, בהצטרף חלק מן העילות המצוינות למעלה, בוודאי יש לחייב ואף לכפות את הבעל לגרש. כל שכן בהתקבץ כולם יחד למקרה אחד.

אך ברצוני להתייחס לחידוש של כבוד אב בית הדין הגאון הרב נחום גורטלר שליט"א, שיש לחייב בגט בנידון דידן מפני שהבעל חזר בו משמירת שבת, ועתה הוא מחלל שבת.

ראשית אומר דלכאורה יש לחזק סברת הגאון הרב נחום גורטלר שליט"א כי כאשר בני הזוג בנו יחד את להקים יחד בית ומשפחה, היה בדעתם לשמור שבת ולהשתית הבית על דרכי התורה והנהגותיה. וכאשר אחד מבני הזוג מחליט על שינוי דרך שיש בו משמעות לגבי כל התנהלות המשפחה, ובוודאי יש לו השפעה על חיי בן הזוג, מסתבר לומר שזכותו של הצד השני לבקש את פירוק המשפחה כי בוודאי לא היה מסכים – ובנידוננו לא הייתה האישה מסכימה – להתחתן עם מי שבחר בדרך זו ולמה עתה יחויב לחיות עם מי ששינה דרכו מן הדרך שבה הם בחרו.

ובעיון בדברי רבותינו הפוסקים אתה למד שכלל זה נכון, אך אינו כולל כל דבר כי דווקא כאשר בן הזוג ששינה את דרכו עושה איסורים ומעשים שיש בהם חשש לבן הזוג השני, וכגון אישה שהכשילה את בעלה באיסור נידה (שאמרה לו שהיא טהורה והתברר ששיקרה) או שהאכילתו

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

דבר שאינו מעושר, דכיוון ש"הכשילה אותו" באיסור נחשבת "עוברת על דת משה". והוא הדין אם הוא מכשיל אותה. אך כאשר היא עברה איזה איסור, אף שהוא מן האיסורים החמורים שבתורה, אינה נחשבת עוברת על דת. כיוון שאינו נוגע לחיי בן הזוג (אלא אם פקעה נאמנותה).

והדברים מפורשים בדברי הרא"ש בתשובה (כלל לב סימן ח) וזו לשונו:

האי דעוברת על דת משה ויהודית אין לה כתובה היינו בדבר שהיא מכשילתו, כגון הנך דמתני' וכיוצא בהן, וכגון שהאכילתו חלב או דם, וכן הנודרת ואינה מקיימת בשביל אונס בניו, אבל אם היתה עוברת בשאר עבירות כגון שהיא עצמה אכלה דבר איסור לא הפסידה כתובתה. ודת יהודית משום חציפותא ומשום חשש זנות הוא דמפסידא.

מבואר בדברי הרא"ש שאפילו אכלה היא חלב או דם, שהם עברות חמורות שבתורה, בכל זאת אין זה עילה לעניין גירושין, כיוון שאין זה נוגע לחייהם המשותפים של בני הזוג.

ואם כן לכאורה הוא הדין בנידון דידן, אף אם הוא מחלל שבת – אין זה עילה לחייבו בגט כיוון שאין זה נוגע לחיי שני בני הזוג. ורק אם יתברר שיש חשש אמיתי שהוא יכשיל אותה באיסורי שבת שפיר יש לכפותו לגרשה כיוון שמכשילה, אך בלי שמכשילה – לא.

וכן למד הגאון רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל בספר בני אהובה (פרק כד מהלכות אישות הלכה יא) מתוך דברי הרא"ש וז"ל: "וכן מבואר בתשובת הרא"ש דאפילו המירה ועברה וקאכלה חלב ודם ומחללת שבת אינה בכלל עוברת על דת."

וכן כתב בפירוש המשניות בספר אהלי שם (בכתובות פרק ז משנה ו). וכך גם כתב בפשטות הגאון רבי חיים מטעלז בחידושו על כתובות (עמוד קכ) וזו לשונו:

דזהו ברור לן דאם תעשה עברות אחרות שאינן נוגעות לחיי המשפחה כגון חילול שבת וכדומה, דעל זה לא שייך דין עוברת על דת. אלא רק עבירות שנוגעות לחיי המשפחה כגון משמשתו נדה או מאכילתו טבל.

הרי לפניך דדבר פשוט הוא שחילול שבת (כאשר אינו נוגע אליה) אינו חשוב כעובר על דת לכפותו או לחייבו על הגט.

וראיה לדבר מהדין שדנו הפוסקים ב"מומר" אם לכפותו לגרש – ולמה דנו במומר דחמיר טפי, אם בכל עובר עברות חמורות כופין על הגט? אלא וודאי שבשאר איסורים, דאף על פי שחמורים מאוד עדיין אינם חמורים כמומר, אין עליהם דין עובר על דת לכפותו לגרש. ורק אם יהיה חשש הכשלה לאישה יהיה בזה עילה לעניין הגירושין.

אלא דקשה שהרי כבר נפסק שבנודרת ואינה מקיימת דינה כעוברת על דת. וכן אם הוא נודר ואינו מקיים כופין אותו להוציא (כמבואר בבית שמואל סימן קנד ס"ק א). והטעם כיוון שהעונש של נודר ולא משלם הוא מיתת הבנים, והאישה או הבעל אינם חייבים לחיות עם אדם שעלול להמיט עליהם עונש כזה. ואם כן, הרי גם באוכל חלב ודם וכן בחילול שבת יש עונש כרת, ועלולה האישה להיפגע מזה, ולמה לא יהיה זה עילה לגרשה.

ולכאורה הדבר תלוי במחלוקת הראשונים, שנחלקו אם בכל מקום שחייב כרת כלול בזה גם שהוא מת ערירי ללא בנים. דדעת רש"י (ויקרא יז פסוק ט) "שזרעו נכרת", וכן כתב בכמה מקומות בש"ס (כתובות ל, ב; כריתות ב, א; יבמות נה, א) וכן דברי רבנו תם והר"ן (בשבת כה, א), רבנו חננאל (ערוך בערך "כרת" בשמו) ורבנו יונה (בשערי תשובה שער ג קז–קכה) ועוד ראשונים.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ומאידך גיסא רבים ועצומים סוברים שאין אין זרעו נכרת. וכן היא שיטת ריב"א (בתוספות ריש יבמות בדבור המתחיל 'אשת', ובשבת כה, א דבור המתחיל כרת) וכן דברי תוספות הרא"ש (יבמות ב, א וכן בדף נה, א) וכן נראה שסובר הרמב"ם (פרק ח מהלכות תשובה הלכה א).

ולפי זה יש לומר דהרא"ש לשיטתו שגם בעונש כרת אין סכנה לבנים כי הרי שיטתו כריב"א. ממילא שפיר קאמר שאינו נחשב עובר על דת. אבל לפי רש"י ורבנו תם ודעמייהו הסוברים שיש סכנה לבנים, שפיר יש לכפותו לגרשה, כמו נודר ואינו מקיים.

שוב מצאתי בספר בני אהובה (שם) שכתב "שדוחק לומר דכל דברי הרא"ש הם לדעת הריב"א בתוספות אבל לדעת רש"י באמת העוברת על איסור כרת עוברת על דת מקרי. וזה דוחק דהיה להרא"ש לפרש זאת" (וכוונתו דאף על פי שהרא"ש באמת קאי בשיטת ריב"א כדאמרן, אך היה לו לפרש להדיא שיש בזה מחלוקת ולא לכתוב הדין בפשטות כדעה אחת). ומסיק הבני אהובה דגם לשיטת רש"י ורבנו תם אינו נחשב עובר על דת מחמת מיתת הבנים רק בנודר ואינו משלם אבל לא בשאר איסורי כרת:

דאף די ש ערירי בעשיית אחת מהעברות שיש בו כרת, היינו כשיש לה ולד בלי בעלה שבעלה מת, אבל בעוד שבעלה חי אין הבנים מתים כי מה עשה הבעל שבסיבתה יגיע לו עונש ויהיה הוא נלכד בעוונה שיהיה חשוך בנים והולך ערירי. ולכן אף דעוברת על חייבי כריתות אין הבנים של הבעל נענשים. מה שאין כן בנדרים קבלו חכמנו ז"ל שהוא בנדר ושבועה שנאמר ולא ינקה ונפרעים מן הבנים על פני אביהם ולכן עוברת מקרי.

וסיים שם בצריך עיון, עיין שם.

אמנם נראה דאף אם נאמר דלקושטא דמילתא הדין תלוי במחלוקת הראשונים הנזכרת לעיל – כפי פשטות הדברים – מדי מחלוקת לא יצא, ואיך נכפהו על הגט?

אמנם זה יש לומר דכיוון שיש מחלוקת אם יש סכנה לבנים ואין בידינו לפשוט הספק ולהכריע במחלוקת, הווי כספק סכנה, ולפיכך יש לה טענה וודאית צודקת לכפותו. ודוק.

אך בנידון דידן נראה דכל זה לא שייך מכמה טעמי דלהלן:

א. האישה אינה צעירה לימים, וכפי הנראה אינה בת בנים;

ב. כבר כתבו התוספות בשבת (כה, א) דאפילו לסוברים דכרת זרעו נכרת היינו דווקא בבנים קטנים ולא גדולים. ובנידון שלפנינו כל הבנים גדולים;

ג. זאת ועוד, הפוסקים כתבו שצריך שתטען "בעינא חוטרא לידא", ובלא טענתה לא כייפינן ליה.

והמעיון בדבריו של כבוד אב בית הדין יראה שהעמיד את דבריו על שני יסודות:

יסוד ראשון: כיוון שבמומר מצאנו ראשונים רבים שכופים לגרש. ואף שמהר"ם סבר "שאינן כופין למתנכר או לעובר על דת". מכל מקום מסתבר לומר שגם לדעתו לפחות מחייבים בגט אף שאין כופין. והביא ראיה לדבריו מדברי החתם סופר בתשובה.

יסוד שני: האישה בושה לחיות בחברת בעל כזה ולפיכך יש לחייבו להתגרש. ויש ללמוד

זאת:

מדין המדיר את אשתו שלא תשאל נפה וכברה שדינו מבואר במשנה – "יוציא ויתן כתובה" והטעם "משום שמשאיה שם רע בשכנותיה". ולפי זה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

נראה שגם המוציא על אשתו שם רע בכך שנשואה לרשע, דינו שיוציא וייתן כתובה.

עד כאן מדברי הגאון הרב גורטלר שליט"א.

ולעניות דעתי, אחרי המחילה רבה, אין הדברים כן וכפי שאבאר:

ראשית, כבר כתבנו למעלה שבעובר איסור חמור – כגון מחלל שבת – לא מקרי עובר על דת, כמו שכתבו הפוסקים, אם לא במכשילתו או בעוון שיש עליו עונש מיתת הבנים.

והחידוש שחידש כבוד אב בית הדין שליט"א – לעניות דעתי אי אפשר ללומדו מדברי הפוסקים בעניין כפיית המומר. וכדי לרדת לשורש הדין נפתח ונברר את יסודה של הלכה זו.

הגהות מיימוניות (בפרק כה מהלכות אישות אות ד) כתב בשם מהר"ם מרוטנבורג זצ"ל וזו לשונו:

כתב מורי רבינו עובר על דת או אפילו משומד אין כופין אותו להוציא. ותדע מדלא מנה רשע עם הכופין אותו להוציא. וטעמא דטב למיתב טן דו מלמיתב ארמלו, אם לא שעבר על דת שקיבל עליו בחרם שהוא כלפי דידיה כגון שלא להכותה או שלא להקניטה.

וכן פסק המבי"ט להלכה (חלק ב סימן מז).

ובחזון איש (גיטין סימן קח אות יד) ביאר דבריו:

דאף על פי דהיא תובעת גט ולא ניהא לה, מכל מקום כיון דהיא נוחה להתפייס וערב לה בעלה בכל אופן לא תקנו לכופ לגרש ואין לנו לכופ לגרש בלי ראייה מן הגמרא.

ומאידך גיסא, בהלכות גירושין (פרק ב הלכה כ אות ד) כתב בשם הסמ"ג וספר התרומה וזו לשונו:

ואותם משומדים ואותם המנויין בשלהי המדיר מותר להכריחם על ידי גוים עד שיאמר רוצה אני כדתנן פרק משקלי עלי, ויש לדאוג שמא מסר מודעה ובטל הגט בצנעה. לכן צריך שיבטל כל מודעה בשעת נתינה וכו'. מספר התרומה (סימן קכח) ומספר המצות (דף קלא ע"א).

וכן כתב גם המרדכי (סוף פרק המגרש) שמותר לכופ מומר לתת גט לאשתו.

הרי לפנינו שנחלקו הראשונים אם כופים מומר.

אך מהרש"ל כתב דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי. והטעם שכופין במומר הוא לא מפני העבירה שעשה או מפני הבושה או מפני שמושיאה שם ברע בקרובותיה. אלא הטעם הוא מפני "דכולהו איתנהו ביה", דהיינו: אינו זן ואינו מפרנס ומורד מתשמיש.

וזו לשון שו"ת מהרש"ל (בסימן מא):

ואף שפסק באורחות חיים שכופין את המשומד להוציא על ידי גוים, כגון שיאמרו לו עשה מה שישראל אומרים, מכל מקום נראה דלא פליג אדברי מהר"ם, דדוקא משומד שיצא מן הכלל ואי אפשר שיכול לקיים שאירה כסותה ועונתה כראוי כדת יהודים, כהאי גוונא הוא שנהגו לכופ על ידי גוים כדפרישית, אבל כל זמן שלא נטמע ביניהם אפילו הוא משומד לכל התורה כולה אין כופין אותו, מאחר שיכול לקיים שאירה כסותה ועונתה כראוי וגם אולי על ידה יתחרט ויחזור למוטב. ובזה יתיישבו דברי מהר"ם שכתב שאין

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כופין כלל אפילו משומד, אבל פשיטא שאין כופין בעל עבירות, וקל וחומר בנו של קל וחומר היכא שאין יכולין לברר. עכ"ל.

וכן מפורש בשו"ת מהר"ם אלשקר (סימן עג) שהטעם לכפייה במומר (למי שכופה) הוא מפני שאינו מקיים כלל את עונתו ואת חיוביו כבעל לאשתו, דכתב וזו לשונו:

ומה שכתב כבוד תורתו בענין המשומד אם כופין אותו לגרש על יד גוים – כדין השיב כבוד תורתו דכופין אותו [...] וזה נראה פשוט וברור, דהא אמרינן פרק המדיר דכופין את הבעל לזון ואם אין יכולין לכוף אותו לזון כופין אותו להוציא, וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל פרק י"ג מהלכות אישות, והכי איתא בירושלמי (גיטין פרק ט הלכה ט) הביאו הר"ן (כתובות לו, א מדפי הר"ף) ובעל העיטור (אות מ – מרד) זו לשונו [לפנינו בשינויי לשון]:

האומר "איני זן ואיני מפרנס" כופין אותו או לא? אמר ליה: "מפני ריח הפה כופין מפני חיי נפש לא כל שכן?" אתא חזקיה ר' יעקב בר אחא ר' יוסא בשם ר' יוחנן: "האומר איני זן ואיני מפרנס אומרים לו: 'או זון או פרנס או פטור.'" [סיום דברי העיטור:] ומהאי משמע דהכי הלכתא.

ע"כ. וקל וחומר גבי משומד דכלהו איתנהו ביה וגם לאו בן עונה הוא וכדבעי' למימר קמן וכו' [...] ואפילו אם כבר נשאה ואירע לו אונס שאינו יכול לישראל עמה בעיר לקיים לה עונתה היו כופין אותו לגרש וכו'. כ"ש גבי משומד דלית ביה קיום עונה כלל [...]

ויודע אני דרבינו מאיר נ"ע ז"ל כתב בפירוש שאין כופין את המשומד. אבל דבריו בטלים ברוב מנין ובנין, וכל שכן שאין ראייתו מכרעת שכתב דהיינו טעמא דאין כופין המשומד מדלא מנו חכמים רשע עם אותן שכופין להוציא וטעמא טב למיתב טן דו מלמיתב ארמלו וכו', דרשע לחוד ומשומד לחוד, וטעמא דטב למיתב טן דו לא שייך במשומד. ודבר זה ברור לפי דעתי ואין צריך לפנים.

עכ"ל. הרי לפניך שכל הסיבה לכפות או לחייב במומר היא מפני שאינו זן ואינו מפרנס וגם אינו מקיים עונתו, ולא מן הטעמים שכתב כבוד הגאון אב בית הדין שליט"א, וכתבו דאין כופין בעל עבירות.

והרמ"א בשולחן ערוך (אבן העזר סימן קנד סעיף א), בדין אלו בעלים כופים אותן לתת גט לנשותיהן, כתב וזו לשונו:

הגה: יש אומרים דמתנכר [=מומר] כופין אותו על ידי עובדי כוכבים להוציא (בית יוסף סימן קלד בשם אורחות חיים ובמרדכי פרק המגרש), ובלבד שיבטל בשעת הגט (שם במרדכי). ויש חולקין ואומרים דאין כופין למתנכר או שאר עובר על דת (תשובת מהר"ם).

ולפי לשונו שכתב "יש אומרים" ו"יש חולקין" נראה שסבור שנחלקו מהר"ם ושאר פוסקים.

ואין לומר שנחלקו במומר "דכולהו איתנהו ביה", דאיך יחלקו בדבר זה. אלא וודאי דנחלקו במומר שאינו מורד משאר חיוביו אם ניתן לכפותו מחמת הרשעות, דדעת מהר"ם דאין לכפותו, דדעת שאר פוסקים לכפותו.

ומעתה בואו חשבון בנידון דידן: לא מיבעיא לפי מהרש"ל ודעימיה דכלל אין שייך לדון על כפייה, אלא אפילו לפי הרמ"א – דלדעת הכופין כופין גם מחמת הרשעות – יש לומר דלא

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אמרו כן אלא במומר דחמיר ביותר ועבר על כל התורה כולה. ומנא לן ללמוד בשאר עברות. והדבר מדויק היטב מתוך דברי הרמ"א בעצמו, שבהביאו את הדעה שכופין דיבר על "מתנכר" ואילו בדעת הסוברים שאין כופין דקדק וכתב "למתנכר או שאר עובר על דת". ודוק.

והנה באחרונים מצאנו עוד טעמים וסברות לשתי השיטות. נמנה אותם ונבדוק אם נוגעים הם לנידון שלפנינו:

מהר"ם אלשקר (שם) כתב טעם נוסף לכפות במומר מפני שהוא מאוס עליה, וכפי שיטת הרמב"ם ודעימיה שכופין במאיס עלי. אמנם גם מהרש"ל גם הזכיר טעם זה של מאיסות, אך לדעתו אין לכפות מחמת טעם זה כי תפס שאין לסמוך על דברי הרמב"ם (הכופה במאיס עלי) ככהאי גוונא.

ולכאורה טעם זה של מאיסות שייך דווקא במומר שיצא מן הכלל – 'אחד ופרסמו הכתוב' – ולא שייך כלל בשאר עברות ובמקרה שלנו, במיוחד בדור שלנו, שירד ערך הדברים והדבר מצוי הרבה בעוונות הרבים. לא שייך מאיסות מחמת העברה עצמה.

ובבית מאיר כתב לתמוה למה לא יכפוהו לגרש כיוון שאסורה לחיות עימו, כפי דברי הרשב"א בתשובה והרמב"ם, דכיוון שהוא מומר "צריכה ממנו גט" כי קרוב הדבר שאסור לה להיבעל לו כי "פן יסיר מאחריך" ולפיכך דינו כמו בעל ש"אינו יכול לבעול" – שכופין. וגם טעם זה לא שייך כלל בנידון דידן כי לית מאן דפליג דלא נאסרה להיבעל לבעל מחלל שבת.

ומהרי"ק, מאידך גיסא, דן איך בכלל ניתן לכפות מומר, והלוא הרמב"ם כתב שהסיבה שניתן לכפות על גט היא מפני שרצונו הפנימי הוא לשמוע בקול חכמים, והרי מומר לא אכפת לו מכך. ומהרי"ק הסיק שמועילה כפייה מדין אפקעינהו. ועייין בבית מאיר שחשש לסברת הרמב"ם שלא תועיל כפייה למומר, ולכן הסיק הבית מאיר:

לכן המוטב לעניות דעתי, אם ידינו תקיפה, שלא לכפותו על הגט, כי אם על חיוב המזונות ופרנסה או לתשלומי הנדוניה והכתובה, עד שמכח זה בעל כרחו ירצה עצמו לגט על ידי פשרה קצת. ובזה אין שום חשש.

וכל זה אינו עניין כלל לנידון דידן, דאף על פי שחטא בוודאי לכולי עלמא לא יצא מן הכלל עד שלא תועיל בו הכפייה.

אתה הראת לדעת דסוגיית מומר לא שייכא כלל לנידון דידן.

גם מה שרצה כבוד אב בית הדין הגאון הרב נחום גורטלר שליט"א ללמוד חיוב גט בנידון דידן מסוגיית "משיאה שם רע בשכנותיה" – לעניות דעתי לא שייכא סוגיה זו כלל לנידון דידן, שהרי שאני התם שהיא שמבקשות שכנותיה ממנה להשאל להן נפה וכברה והיא שמסרכת לכך, ולכן השם רע יוצא עליה. מה שאין כן כאן, שהיא בעצמה מתנהגת בשלמות, ושומרת שבת בדקדוק – מה שם רע יוצא עליה אם בעלה מחלל שבת. וחילוק ברור הוא.

ומאותו טעם אין ראייה כלל מתשובת תמת ישרים (סימן פד). דהנה כבוד אב בית הדין הביא ראייה מדברי התמת ישרים כדלהלן:

כן ראה בשו"ת תמת ישרים (סימן פד) שדן באישה ששהתה עשר שנים ולא ילדה ונשא אחרת עליה ותובעת גט וכתובה, וכתב לדמות דין זה "להנהו דמייתי פרק המדיר דהדירה שלא תלך לבית האבל וכן שלא תשאל משום שמישיאה שם רע בשכנותיה. ובדורות הללו שאין נושאים שתי נשים, וכל האנשים יש להם אשה אחת, גנאי גדול הוא לאשה שישא אחרת עליה, ואין

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לך שם רע גדול מזה. " וכן בהרבה פוסקים דנו כן להלכה וגם במקומות שלא נהגו בחרם דרבנו גרשום.

והנה שם הבעל נוהג כדין דשהה עשר שנים ואין לו בנים חייב לשאת אישה אחרת שיהיה לו בנים ממנה, ובכל אופן היות והאישה אינה מרגישה בנח בסביבתה, שסתם נשים אין להן צרה, ועל כן מחייבים את בעלה לגרשה, קל וחומר אישה שהיא שומרת תורה ומצוות, שיש לה בזיונות כשיודעים שבעלה אינו שומר מצוות דהוי כמוציא לה שם רע בשכנותיה. ובודאי שאישה שרוב מכריה הינם שומרי תורה ומצוות, ובעלה אינו רוצה לשמור תורה ומצוות ומחלל שבת קבוע בפרהסייה, הרי שמעשי בעלה גורמים לה שם רע, ודינו של בעלה שיוציא ויתן כתובה.

והנה אמנם מדברי התמת ישרים רואים שאף שהיא לא עשתה שום מעשה, נחשב שמוציא עליה שם רע. אך גם זה אינו נוגע וראיה לנידון דידן. דהתם – כאשר הבעל נושא אישה שנייה – נראה הדבר שיש בה פגם ומום כי למה הוצרך לקחת אישה אחרת, ולכן יוצא עליה שם רע. מה שאין כן בנידון דידן, דאם הוא מחלל שבת מה פגם ומום יש בה. ורבים הזוגות שחיים כך, שאחד מבני הזוג שומר שבת והשני – לא.

גם מה שהביא כבוד הגאון אב בית הדין שליט"א מתשובת החתם סופר (בתשובה בחלק ד [אבן העזר ב] סימן ס), לעניות דעתי לא שייך כלל לנידון דידן. ואבאר:

הנה אחר שהביא את דברי החתם סופר שכתב בעניין כפיית המומר כדלהלן:

ומה שכתב בכוונת המהרי"ק בהרמב"ם, אף על פי שכן כתבו גם כן בתשובת עבודת הגרשוני והגאון בית מאיר, מכל מקום נראה היינו מומר להכעיס או מין שמודה בעבודה זרה, אבל הני שבזמנינו אינם אלא למלאות תאותם ואף על פי שחטאו ישראלים הם וכשם שעל ידי הכפייה נותן גט, הוא הדין שעל ידי הכפייה היה פורש מכל איסורים שבתורה, והכל מטעם דיהיב הרמב"ם שהוא רוצה להיות ישראל רק לכו אונסו ועכשיו חוזר לראשונות.

כתב על זה אב בית הדין הגאון הרב נחום גורטלר שליט"א בזו הלשון:

הנה החתם סופר בסוף תשובתו כותב שאין הוא מדבר במומר להכעיס או מין המודה בעבודה זרה, אלא בהני בני זמנינו שאינם עוברים אלא למלאות תאותם, ואף על פי שחטאו ישראלים הם, וכשם שעל ידי הכפייה נותן גט, הוא הדין שעל ידי הכפייה היה פורש מכל איסורים שבתורה, והכול מטעם דיהיב הרמב"ם שהוא רוצה להיות ישראל רק ליכו אונסו ועכשיו חוזר לראשונות. ובממרים אלו כתב החתם סופר בריש תשובתו שיכופו אותם לתת גט על ידי גביית כתובה ועל ידי שיפסקו להם מזונות.

ולכאורה קשה: מאחר שהחתם סופר אינו מדבר במומר לעבודה זרה, מניין לקח לפסוק שדינם שיוציאו וחייבים לגרש ועל ידי כך ניתן לחייבם במזונות מעוכבת ובכתובה. אלא על כורחך שהחתם סופר סובר שמה שנחלקו הראשונים אם אפשר לכופו מומר לגרש, כל זה רק לעניין כפייה בשוטים, שהיא דבר חמור, אבל לפסוק שהם חייבים לגרש את נשותיהם אין ספק בדבר שדינם שיוציאו וייתנו כתובה.

ולעניות דעתי כל המעיין ישר יחזו פנימו שאין כוונת החתם סופר לדבר בסתם עוברי עברה, אלא כל דברי החתם סופר במומר לעבודה זרה דווקא. אלא שכתב שאלו אינם מומרים מחמת אידאולוגיה של כפירה אלא מתוך תאוותם – דעל ידי שממירים דתם לנצרות מתקבלים על ידי

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הגויים ומקבלים טובות הנאה. ולכן חידש דבמומרים כאלו גם לסברת הרמב"ם תועיל כפייה. אך לא דיבר בסתם בעל עובר עברות.

וכיוון שלא מצאנו בבעל מחלל שבת שיהיה הדין לכפותו או אפילו לחייבו, אין מקום גם לחייב מזונות מעוכבת מחמתו מחמת טעם זה.

אלא דאולי יש מקום להסכים עם חידושו של כבוד אב בית הדין מזווית אחרת, שאב כזה יכול לקלקל את הבנים. מצאנו לפוסקים שכתבו טעם זה לגבי מומר ונראה שלעניין זה אין חילוק ביניהם, דאף שזה חמור מזה, בכל זאת יש כאן חשש קלקול חמור. וכיוון שכן, הרחקתו מן הבית היא בצדק ומחמת מעשיו, ומשום כך הווי כמונע ומורד בחיוביו כלפי אשתו. וכעין שכתבו הפוסקים לעניין בעל היושב במאסר מחמת מעשיו הרעים לעניין לכפותו על גט. ודוק. וצריך עיון עד כמה נקודה זו נוגעת לנידון דידן.

העולה מן האמור, יש לבחון בכל מקרה לגופו אם יש לחייב או אף לכפות לפי האמור למעלה. ובנידון דידן אין צורך לכל האמור כמו שכתבנו למעלה.

הרב ציון אשכנזי

לאור כל האמור פוסק בית הדין:

הבעל [פלוגי] חייב לגרש את האישה [פלוגי] במועד שיקבע בית הדין (בהחלטה נפרדת).

פסק הדין והנימוקים מותרים לפרסום לאחר השמטת פרטי הזיהוי של הצדדים.

ניתן ביום י"ח במרחשוון התשע"ח (7.11.2017).

הרב ציון אשכנזי

הרב יהודה שחור

הרב נחום שמואל גורטלר – אב"ד